

הכיננו יהוה ואירועה עתודה

INTRODUCTIO
CATECHUMENI
IN
SACRAM SCRIFTURAM,

QUAM
PRO CONSEQUENDO GRADU
DOCTORATUS
IN THEOLOGIA

AD MANDATUM REGIUM
PUBLICO BONORUM EXAMINI
SUBMITTIT

JACOBUS J. SANG.

SUPERINTENDENS NARVÆ ET
INGERMANNIAE.
CONSISTORII EIUSDEM PRÆSES
Nec non Pastor Templi Cathedralis

RESPONDENTE
HENNINGO SULDÅW

San: Philosoph. Candid. & S.S. Theol. Studio

In inclyta Academia Aboensi ejusdem-

que Auditorio Majori

Ad diem 27. Juny A. M. DC. LXXX, Horis ante &
po meridianis Solitis.

ABOÆ Imprim. JOHANNES Winter / Typogr. Reg..
In Magno Duc, Finlandia.

HJ.

POTENTISSIMO REGI
AC
DOMINO,

GAROLO XI.

SVECORUM, GOTHORUM
VANDALORUMQUE
REGI,
MAGNO PRINCIPI FINLANDIAE

D U C I.

SCANIAE, ESTHONIAE, LIVONIAE,
CARELIAE, BREMÆ, VERDÆ,
STETINI - POMERANIAE,
CASSUBIAE

ET

VANDALIAE,

PRINCIPI RUGIAE,

DOMINO INGRIA ET WISMARIAE,

NEC NON

COMITI PALATINO AD RHENUM BAVARIAE,
JULIACI, CLIVIA ET MONTIUM

D U C I.

POTENTISSIME REX
DOMINE CLEMENTISSIME.

vanquam nihil in orbe
augustius vera religione,
nihil in eodem sanctius
scripturâ sacrâ, nihil tamen majori
contemptui à plerisque qui in or-

be vivunt, expositum, qui licet ha-
ud aperte verbis id profiteantur
haud obscure tamen factis & insti-
tutis impietatem suam produnt. o-
mnes in DEO vivunt , vitam suam
nulli minus quam Deo adscribunt.
multi dum religioni operam dant,
non religioni sed consuetudini e-
am dicant operam. sed neque an-
tiquam servant consuetudinem ,
dum calidiora in exercitio religio-
nis fovebantur pectora. artus
congelatos jam plerisque in mun-
di hac senecta dixeris , dum
sacris cultibus vacant. non po-
test non pia mens horrere dum

osci-

oscitantiam eorum aspicit. Rivi a-

qvarum descenderunt ab oculis meis propterea quod
non custodierunt legem tuam inquit Rex
Israelis David ; non lacrymæ
sed פְּלִזְעָם divisiones aquarum
seu pelaga (si latia vox ferret)
fudit. Haud minus ob neglectam
gloriam DEI, Zeloti liquescunt vi-
scera, in primis ei, qui publico præ-
fixus est muneri, in Ecclesia do-
cendi, dum præceps in exitium
ob scelera ruit populus ; inter ve-
stibulum & altare plorant sacerdotes ministri Iehovæ.

Dum hujus temporis in reli-
gione intueor torporem, viden-
tur mihi multi aut insanire aut

bita. Patere tamen Rex Clementissime ut arrhae loco debit i declarandi ad pedes Tuos haec jaceat carta, quam votis calidissimis, ut Deus Regiam Majestatem Tuam in plurimos conservet annos, vietrici brachio corroboret, multa felicitate beat, deponit.

MAJESTATIS TUE

Subjectissimus servus
JAC. LANG.

Præ-

Præfatio.

Ad.

Lectorem candidum & benevolum.;

Isto L. B. tibi introductionem Catechumeni in Scripturam Sacram, quam ne inferiorem occupatione tua judices, quod ad κατηχημένον insinuetur speclare, paucis Te monitum velim: Nempe non hic agi de institutione illa, qua in fidei mysteriis, vocis ministerio, rudes fundamentorum Christianae religionis, vulgo doctrina catechetica Contentorum, erudiuntur, sed ut preparetur infidelis, qui vel exacte scientia memorata imbutus est, vel nondum ejus notitiam est asseditus, ad amplectendum doctrinam in Sacra Scriptura fundatam; proinde Catechumenon hic significare ex mente OEcumenii non solum eum qui rudiori, sed etiam acroamatica & rerum profunda difficultatis informacione instituitur. Nam invenies hic non solum Atheum plana deductum viâ ad agnoscendum infinitum eternum & independentem DEum, Creatorem & conservatorem rerum omnium, verum etiam adactum ad recipiendum Scripturam Sacram libris Canonis comprehensam, pro norma doctrinæ cœlestis, divinis tradita, quâ ad calum panditur via: Invenies pariter nonnullas difficultates discussas que remorari possent assensum infidelis, ne fieri Scripture se committat. Existimavi opera pretium esse, praeritum in hac mundi senecta, omnibus in pejus & securitates Atheisticas ruentibus, manuducere eos, qui, quanquam albo Christiano nomina dedere sua, in utrumq; tamen latus claudicant, existimantes se nusquam deprehendere ubi tuto in religione figere queant pedes, seu id ob negatam DEi existentiam, seu quod nimen sibi figurent inter angustias lascivientis cerebri, cogentes illud, eu honore atq; cultu contentum esse quem insule commiscuntur. Verè enim ἡμέραι μερά eis Eph. 5: 16. De quibus prædixerat D. Paulus quod in extremis diebus instabunt tem-

). (

pora mo-

pora molesta 2. Tim. 3: 1. Διάβολοι enim non desunt quorum
vita & verba & scripta tantum absunt ab omni divinitatis sensu,
ut omnem impietatem praeseferant. Horret animus ad trium im-
postorum Poggii florentini Ec. mentionem: horret ad Spinozam de
libertate philosophandi impiam farraginem, horret animus dum re-
colit commenta impia quibus apud exoticas gentes inter peregrin-
andum aures quassata sunt mee. Quamvis Sacra Scriptura ar-
mamentarium sit instructissimum a quo enses peti possunt ad ju-
gulandum talia hominum monstra, tamen quia partim distinet
illa eandem consulere, partim induitis non solum calceis i. e. adfe-
ctu carnali, sed etiam proposito, eam proprio telo conficiendi adeunt,
haud mirum est oculos eorum cæcutire, pectoraq; obdurare ad illius lu-
men & calorem. E regione vero sufficit illa ad convincendum eos qui
malitiosum obicem Spiritui Sancto, in Ecum Scriptura operante
fidem in illorum animis, haud opponunt. Interim quemadmodum
medice artis peritus, applicat remedia juxta constitutionem agri,
exhibens non solum toxica ad propellendos morbos; sed etiam cor-
dalia ad firmandam salutem; ita tendit hæc dissertatio & ad con-
vincendos agonizantes & ad corroborandos infirmos. Nam cum
duum in universum generum sunt mortales Scripturam Sacram
rejicientes, vel qui prorsus ex malitia Deum negant, risui je hoc
pacto exponentes orbi, dum negant quod orbis affirmat; alterum
quod infinitum & aeternum Deum agnoscit, sed cultu ad palitum
facto colit: Ambobus operam & auxilium suum offert praens opu-
sculum, priores excitando è sopore supino, eosq; ad saniores, discus-
sis malitia tenebris, revocando mentem, posteriores, una cum prio-
ribus excitatis, ad modum ingenuum Deum colendi, deducendo. Et
quoniam apodicticis argumentis ad æneas ita dictis, quibus
Mathematica demonstratores nituntur, hoc fieri haud possit, in-
terim sufficit cum id effecero demonstrationibus doctrina generi
convenientibus & propriis ad analogiam Matheos evidentiæ, queq;
adeoq; firmae, ut partis adversa, argumenta tantum absint ut eas
convellant, ut longe iis sint inferiora. Sed dolendum est homines
adeo

ad eo vitiis emancipatos, ut etiam id luminis, quod post lapsum in peccatum superest, non solum extinguant, nihil solliciti de veritate, praesertim in religionis negotio, assequenda, sed etiam adeo confuscent oculos ut caligent ad haec, instar lucis meridiane, clara; licet enim in cordibus suis insculpta habeant principia DEum cognoscendi, hancenam tamen illa eradicant ut etiam ea, que ab his principiis evidenter deducuntur, interdum cedant affectuum, quibus reguntur, insultibus. Hinc fundi illorum calamitas; nam quamvis scintillas cognitionis sua in intellectu fovere voluit Deus, quamvis mille admonitores ob oculos posuerit qui inde sinenter mortales de conditore suo informarent, fluctuant tamen animi eorum plerumque, cum laxis utuntur habenis ad indulgendum cuperdiis suis. Hinc oritur religionis Christianae odium, nam cum non convenit sanctissimo numini talem prescribere modum se colendi, qui cum natura hominum lasciviente & rebelli conveniret, existimat haec vim sibi inferri, cum abstrahitur ab iis, in quae propendet; unde tot obvertit aculeos quot loris constringitur, tot nanciscitur religio Christiana inimicos, quot mysteria continet, nam cum homines qui non reguntur Spiritu DEi sint in via proclives nihilque rectum nisi quod cum eorum moribus congruit, existiment, haud mirum est eos, bellum iis, qui naturae isti obviam procedunt, cancellisque firmis includere satagunt, indicere. Dum enim effranti equo frenâ injiciuntur, viribus quantum poterit se defendit: dum deliciis & voluptatibus saginatos ad rationem Christianam reducere conamur, eiquid mirum si in nos rebellis exstiterint.

Posterioris generis sunt frugis nonnihil melioris, latet tamen eos ratio & modus DEum rite colendi, qui pro partium studiis huc illuc impelluntur, illique addicti sunt religioni quam cum lacte suxerunt, majorum suorum vestigiis insistentes, hi existimant sibi post hanc vitam bene successurum, modo ad statum majorum suorum pervenerint, fascinati praconcepta opinione quod non putuerint periisse, nihil solliciti de veritate religionis quam

amplexi sunt; nihil de fundamentis quibus religio eorum invitatur. Atque sic cæco instinctu magis ad inventis bumanis, à DEO recedunt quam ut eidem reconcilientur, proinde & his obuiam itum est ut deducti per anfractus & Labyrinths varios, inveniant tutam, qua ingredi queant, viam. Scripturam inquam Sacram, Scripturam nobis divinitus, per manus amanuensium DEI, Spiritu Sancto ductorum, nobis datam, ad erudiendum nos de vera religione, qua ad vitam ducamur aeternam.
,,Hec enim est vita aeterna ut cognoscant te verum DEUM &
,,quem misisti Iesum Christum. Hec regula erit & norma ad
,,quam omnes actiones erunt componenda, nam quot quot juxta
,,bunc Canonem incedunt, super eos erit pax & Misericordia. Hic
radiantem divinitatem conspicere licebit, revelavit enim se Deus
in Scriptura tanquam in novi orbis structura, ubi Characterem
divinitatis sua tanquam in publica appendit columna intueni-
dum. Ubi per speculum illum videmus, donec facie ad faciem
eundem in aeternum contemplabimur. Interim vale lector be-
nevole, & si quæ ad palatum tuum sapient feliciter iis utere,
sin vero acumini tuo omnia hanc exacte respondeant, benigne
pro capdore tuo interpretare.

CAPUT PRIMUM

*PROFLIGAT ATHEISMUM, QVI IMPEDIMENTO ES.
SE POSSET CATECHUMENO, INTRODUCENDO
IN SCRIPTURAM SACRAM.*

§.

Elineaturo mihi introductionem Catechumeni in Sacram Scripturam, monendum in ipso limine erit, non hic agi γνῶσης de Systemate Biblico, in quo etiam Apocrypha scripta, occultæ & incertæ originis & auctoritatis, solent compingi, tam in vulgatâ quam vernacula, nonnullisque aliis versionibus; sed tantum εδικῶς de iis, quæ verè sunt λόγια τοῦ Θεοῦ, in Veteri Testamento, Hebræa à Prophetis; in Novo autem, Graeca Lingua literis ab Evangelistis & Apostolis, Spiritus Sancti impulsu, tradita.

§. Sed ut inoffenso adeamus pede Sacram Scripturam, removendi erunt scopuli & syrtes, quo tutior ad eam pateat aditus. Convincendi proinde erunt primum illi, qui omnem aversantur religionem, atque Atheismum introducere satagunt; Sacram Scripturam consequenter impuro lacerantes ore. Ea enim facie prodit magnam partem hodie mundus, ut non solum studiis atque operibus multi videantur exuisse omnem de Deo sensum, sed etiam execribili ore & horrendis Scriptis eum abnegent. Quemadmodum ante annum, & quod excurrit, recoxit Vanini monstruosam impietatem nebulo qvidam insanus in Polonia, qui tamen, quod pro aris & focis Atheismum

A

fusce-

fuscepisset defendendum, non potuit se defendere à rogo & focis, ad poenas pro merito luendas. In ea enim, proh dolor, incidimus tempora, de quibus D. Petrus; *venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias conscientias ambulantes & dicentes: Ubi est promissio aut adventus ejus, ex quo patres obdormierunt omnia sic perseverant ab initio creaturæ,* 2. Pet. 3: 3.

S. Sed ut ordine Phantasmata talium monstrorum ad rugum damnentur, distingvendi ante omnia erunt Athei, ut vulgo, in Speculatorios & praticos.

S. Non negamus Atheos praticos ut plurimum dari, qui inescati peccatorum illecebris, satagunt omne lumen rectæ & purioris rationis extingvere, ne metu vindictæ remoram suis peccatis injici patientur; quorum in numerum venit *stultus*, qui in corde suo dixit: *non est Deus*, Psal 14. Tales enim *corruerunt vel depravare solent sc. vias suas*: Neq; qviescit in his communis salutis humanæ hostis, qui irretitos laqueis suis præcipitat per varia nefanda crimina ad orcum damnationis, ne liceat illis regredi, & attendere ad dictamen rectæ rationis; nam si hoc fecissent, non potuissent desiderare, multo minus velle nullum Deum esse, nisi insimul cuperent eo ipso momento se in nihilum redactos: *no creature can wish thus much; nor can the will which hath a power to run into velleities and wishes of impossibilities have any utinam of this*. D. Brown. Pseudodox. Epidem c. X. p. m. 28 i. e. nulla creatura hoc admundum optare potuit, neque poterit voluntas, penes quam est potentia in velleitates & vota impossibilium, sibi reservare aliquod utinam hujus rei. Proinde non ab intellectu, sed ab affectibus, quibus gubernantur, hanc negationem proficiisci certum est; *כְּלֹא enim non semper significat mentem seu intellectum præcise, sed etiam studia, motus & actiones, quæ à corde, tanquam sede virtutum, profluunt: hinc plenumq;*

rumque tribuit Scriptura Sacra cordi affectus, amorem, odium, iram, tristitiam, & alias passiones. Nam cum his rapiuntur mortales, maximum circa cor motum sentiunt. Sic Ezech. II: 19. **ל ב כ ש ר** cor flexible & molle instar carnis dicitur; quod facile moveatur, non solum ad assentendum verbo Dei, quod est opus intellectus, sed etiam fiduciam collaudum in Deum, quod absque affectuum, E. G. Amoris & timoris, concursu fieri haud potest **ל ב נ ב** vero rigidum & durum instar lapidis significat, quod immobile sit & non sinat se flecti ulla aut perennis aut beneficiis. In tali affectuum & passionum corde dicit nebulos, stultos, stolidos & iniquos, qui succo sapientiae, virtutis &c. caret, & expers vitae Dei est, instar, *cadaveris* Lev. II: 40. Vel instar *folii sive floris marcescentis*, Esaj. 40: 8. Quod non sit Deus: non pura negatione, sed prava dispositione.

§. Misso isto, jam speculabimur Atheos speculativos, quemadmodum dici sverunt; non quod hos dari censendum sit, sed quod sub ista notatione distingvantur a practicis; interdum enim praedicata talia cum subjecto conjunguntur, quae subjecti naturam tollunt, solentque contradictionis nomine in adjecto notari, ut notior ista contradictione evadat. In harum prædicationum sensum mihi venit Atheus speculativus, de quo jam distinctius.

§. Dixi, Atheum speculativum esse contradictionem in adjecto; sed ut ista contradictione clarius evadat, absurdum conjunctione terminorum Athei & speculativi insinuanda erit. Dum aliquis speculator, necessum est eum, non solum se agnoscere existentem; nam eo ipso, quo speculator, necessum est eum esse; sed etiam imperfectionem, adeoque dependentiam suam ab aliquo deprehendere: ad illud vero inveniendum progreditur, donec subsistat in prima universalis infinita & æterna causa omnium rerum; quam ut assequatur, etiam sola sui consideratione-

ratione fieri potest, absqve intuitu spectabilis hujus universi. Licebit mihi in exemplum adducere cœcum, surdum, cæterisqve externis sensibus privatum, cui tamen de meliori luto fictum fuerit cerebrum, sibi soli relictum. Certo certius convictus erit de entis summi & independentis existentia, qvam primum aggreditur istam speculationem; nam illam suggerit ratiocinium ejus rite institutum, ad evitandum progressum in infinitum, à qvo abhorret natura. Hinc dum quis sanus speculatur, an sit Deus, non potest is non convinci, Deum esse; nam posito, sed non concessio, si aliquis opinari posset Deum non esse, prodit se nondum rite instituisse speculationem de Dso, qvæ tantum abest ut consistere possit cum negatione divinæ existentiæ, ut eam omnino ponat.

S. Fateor plurimis convinci posse rationibus, Deum esse, &, qvod id seqvitur, eum religiose colendum; sed qvemadmodum exorsus sum ab argumentis, qvæ ab intra deponuntur, breviter nonnulla eorum perseqvar. Inter hæc non postremum meretur locum, instinctus de Deo innatus omnibus hominibus jam ab utero, qui non magis ab iis, qvam gravitas à lapide, vel levitas ab igne, potest separari. Ita ut non verear eum appellare impetum qvendam naturalem, qvo homines feruntur ad præbendum assensum intellectui nude percipienti id, qvod nomine Dei significatur, sine aliqua descriptione, qvod Deus sit. Nam quantum ad eos, qui educationi hunc instinctum attribuendum esse censem, hærent, dum ipsis demonstrandum erit, qvomodo educatio tale quid præstare potuerit, novosqve instinctus seu impetus in homine excitare: non enim potest educatio plus indere novos instinctus naturæ, qvam novam ei infundere animam; Ut ut istos instinctus præ se inventos ad objecta alia, qvam ut à natura ordinatis sunt, abstrahere possit. Nullam præterea afferre possunt rationem, qvo pacto hic instinctus ad primum devenerit hominem,

C A P U T I.

nem, qvi illum in posteris derivare educatione cœpisset: quo pacto omnis posteritas sponte, absqve minimo renisu, sibi illum implantari passa sit, nisi à natura inditus antea fuerit. Perlustra jam animo, si placet, singula individua generis humani, & reperies ea in nullo articulo adeo conspirare, qvam in hoc, Deum esse: nullam propensionem tam naturalem eis dixeris, qvam ad venerandum numen aliquod.

§. Haud diffiteor, aspectationem cœlorum & terræ, universæque admirandæ hujus machinæ, declarare admirandum ejusdem opificem, unde rationales creaturæ poterunt progredi, qvoad pervenerint ad supremam causam; *quid enim tam apertum, tamque perspicuum, cum cœlum suspeximus, cœlestia que contemplati simus, quam esse aliquod numen præstantissimum mentis, quo hæc regantur,* Cic. Lib. II. de nat Deor. *Divina existentia innata rerum creatarum eloquentia efficax est demonstratio,* eleganter dixit Card. de Bichon Thel. p. 2. interim hoc argumentum procedit à posteriori, qvo animus convincitur ad assensum præbendum propositioni huic: Deus est, neq; probat omnibus innatum & quasi in anima insculptum, Deum esse.

§. Dixi, instinctu naturali homines non solum ferri in assensum Dei, sed etiam ad cultum ejusdem propendere, ita ut hoc, ratione primi principii, non sit opus intellectus moventis hominem ad assensum & cultum, sed innatus instinctus ultro se inclinantis. proinde cum hunc ducem excipit ratio dirigendum, haud mirum est, homines in objecto cultus divini errare, qvandoqvidem non uno modo hominum de eo judicat ratio hinc summa diversitas ratione objecti reperitur in gentibus, qvam una solem, lunam siderumque multitudinem, altera sibi alia idola fixit adoranda, in qvibus, sequtæ ductum rationis, erraverunt, cum interim firmæ unanimi consensu perseverarint in præposito à natura in-

dito, Deum aliquem colendum esse, qualis qualis ille fuerit.
For Reason always joins the act and the object together; but natural inclinations are a blind and confused principle of action, which thrusts forward to such an act; without a clear perception of its object. i. e. ratio conjungit actum cum objecto, naturales autem inclinationes sunt cœcæ & principia confusa actionis, qvæ impellunt ad tamē actum absqve distincta perceptione objecti; Will. Skarlock pract: discourse of relig. assemb p. 31. Exemplo res clarior evadet: est homini innatus appetitus cibi, præsertim cum fame urgetur, qvi sine discrimine ad hunc vel illum cibum fertur, accedente vero ratione eligit hunc præ alio, & sàpè evenit, ut salubriorem minus salubri postponat: eodem modo comparatum esse cum appetitu divini cultus censendum est, Neque obstat, qvod non statim sese in infantibus exerat ista propensiō; nam sunt & alia passiones sive affectus, qvi moram requirunt, anteqvam se manifestent, interim eos ab utero implantatos qvoad actum primum, vel ad minimum qvoad potentiam propinquam, nemo sanus negaverit.

S. Cæterum ne quis existimet, Polytheismum etiam naturalem esse, qvod plurimæ gentes sibi relictæ illi fuerint deditæ; notandum est, hunc errorem profluxisse à rationis corruptæ usu & præjudicio. *Idola sane sua nonnulla placabilia fixerunt gentes, & quidni illud numen, qvod ipsi fecerant, sibi facile opportunum, & expositum fingerent? cum enim imaginem istam sui, qua verus Deus hominem creaverat, ipse ultroneæ abjecisset, atque eo sibi omnem cum Deo illo vero creatore suo communitatem ademisset, ipse Deos novos fictitios, in imagine illa corrupta, qua per apostasiam à Deo vero constitutus est, fabricare & quasi creare conatus est, atque sibi vitiis involuto, cum in deliciis fuerit, indies numen ad sui similitudinem effectum & concors, magis sibi apud animum suum statuit. Hinc nihil in natura sua expertus est, quin idem in Diis*

C A P U T I .

in Diis ipsis statim, quas pro libitu sibi fixisset, locum habere opinatus est, Owen. de nat. Ort. &c vere Theolog. Libr. I. digress. I. § XLVII. p. m. 56. hoc pacto homines, non solum obsecundantes naturali instinctui, verum etiam sua sponte lati in venerationem numinis, plura, quam par erat, sibi elegerant adoranda. Interim non credibile est eos, qui supra plebem acumine exercitato intellectus pollebant, potuisse agnoscere plures, quam unum summum infinitum & aeternum Deum, juxta genus Φυσιον seu naturale Theologiae dictum, ad distinguendum illud a fabuloſo & civili; quorum priori Poëtarum quoque mendacissimae quædam fabulæ, posteriori, civitatum impia & superstitionis commenta originem dederunt.

§. Cum jam satis appareat, ejusmodi instinctum naturalem connatum esse nobiscum, sequitur etiam, naturâ intellectui insitas esse notitias de Deo. frustra enim priorem illum implantasset natura, nisi & intellectui, tanquam moderatori ejusdem, indidisset aliquid luminis, quo non solum sciret Deum esse, sed & sollicitus esset de vera ratione illum colendi: nam quemadmodum natura nihil facit frustra, ita neque memoratum instinctum indere frustra voluit, quod utique factum fuisset, nisi intellectum illi ducem dedisset. Et quamvis hic saepissime erret in electione objecti, propter offusam caliginem, & memoria superius præjudicia; non tamen seclusit Deus illi omnem viam seipsum inveniendi, utpote qui sine testimonio seipsum non reliquit beneficiens, de cælo dans pluviam & tempora fructifera, implens cibo & latitia corda nostra, Act. 14: 17.

§. Cum autem notitiae natura insitæ tribus accipientur modis, vel in actu primo, vel secundo, vel denique in potentia propinqua; dicimus in sensu etiam secundo, etsi indefinite & confuse, notitias memoratas inesse intellectui. Nam quam primum intellectus, percipit quid vocabulis DEI & EST significetur,

vi innatæ ab utero notitiæ conjungit prædicatum cum subiecto , formatque propositionem hanc secundi adjecti , DEUS EST.

§. Ad notitiam innatam pertinent effectus varii ex ea promanantes, qui insimul ipsam maxime adstruunt. Sentientes enim homines legem sibi insculptam , vexantur cruciatibus conscientiæ, quoties eandem transgrediuntur, & enormi scelere se polluunt; Ita ut tantum absit, ut sit in eorum potestate se ab illis vindicare, ut necessum sit potentissimum quemque iis subiectum esse. Et licet ad tempus interdum consopiantur tyranui, ut ab uno in aliud detestandum flagitium, instar immannium & ferocissimarum bestiarum, ferantur, tamen tarditas hæc seu mora gravitate supplicii compensatur, cum è sopore excitantur. Qui horrorem populo remotissimo solâ famâ incutere potuit Alexander, horrore correptus est conscientiæ ob interfectum Clitum. Hinc nonnulli ad violentas sibi inferendum manus aggrediuntur, existimantes, se finem suis calamitatibus imposituros, quamvis re ipsa acerbiores sibi procurent. Ex diverso autem ingenti perfunduntur lætitia, cum honestis student actionibus.

§. Fulciri præterea potest hoc , quod diximus, de notitia Dei innata, testimoniis gentilium, inter qvos , in hoc negotio Epicurus haud erit contemnendus; de quo Cic. Solus vidit primum esse Deos , quod in omnium animis eorum notiōnem impressisset ipsa natura; quæ enim gens , aut quod hominum genus , quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam Deorum , quam appellat πρόληψις Epicurus, id est , antecupertam animo quandam informationem , Lib. I. de nat Deor. Suam autem propriam, de hac notitia, mentem ita exprimit : *Omnibus innatum est & insculptum, esse Deos,* Lib. 2. de nat Deor. neque desunt celeberrimi inter Christianos Scriptores , qui huic adstipulantur, Τὴν μὲν ἀυτὴν γνῶσιν εἶναι αὐχεῖν τοῖς

C A P U T I.

9

Τοῖς ἀνθρώποις ἐνέθηκεν ὁ Θεὸς, Chrys. hom. 3. ad Rom. quisquamne est hominum, qui cum istius principis (DEI scilicet) notione, diem primæ nativitatis intraverit, cui non ingenitum, non affixum, imò ipsi pene in genitalibus matris non impressum, non institum, esse Regem ac Dominum cunctorum, que cunque sunt, moderatorem? Arnob. Lib. 1. advers. gentes, natura omnibus inesse DEI notitiam, inquit Hieron. in Epist. ad Galat. c. 1. v. 15. neque præteriri debet, ut reliquos taceam, Damasc. c. 1. de Orthod. Fid. c. 1. Πᾶσιν ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεού ὑπάγει φυσικῶς ἔγκαττη σπουδῇ, sed instar omnium nobis Christianis debet esse Apost. Paul. Rom. 1: 18, 19. Palam est, inquit, ira DEI ē cælo aduersus omnem impietatem, & injustitiam hominum, qui veritatem in iustitia detinent; rationem addit; διότι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς, in illis, in illorum cordibus expressum: loquitur Apost. non de acquisita, sed innata notitia DEI, prout clarè id explicat, Rom. 2: 14. gentes quæ legem non habent, cum natura quæ legis sunt faciunt, legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Adeo enim convincuntur lege inscripta, dictante ipsis ratione, discrimen honestorum & turpium non solum, sed etiam DEum esse, à quo hanc legem sibi sentiunt implantatam, ut necessum sit eos fateri, se non posse legis hujus notitiam extirpare, etiam tum, cum affectibus à dictamine rationis eos abripientibus indulgent; si modo inter turbas affectuum animadverterint ad id, quod lex ista illis inculcat. Addit propterea idem Apostolus: Testimonium reddente illis conscientia (iprorum) & inter se invicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendantibus. Utitur Divus Paul. hoc argumento ad demonstrandum, nullam gentem posse excusationem prætendere, quod in veri DEI notitiam non pervenerit; cum natura ipsa illi quasi calcar adderit, quo incitari debuerit, ad verum inqvirendum & inveniendum

niendum DEum. Nam qvibus lex ita inscripta est à natura, ut sit ipsis norma actionum civilium, illis etiam notitia de DEo est inscripta, utpote qvæ naturâ prior est legis notitia; non enim possum agnoscere hanc legem, nisi certissimum mihi fuerit, DEum esse à qvo illa authoritatem convincendi hominum conscientias habeat.

S. Licit satis superqve qvemvis convictum esse oporteat de idea connata Dei ex iis qvæ jam allata sunt, ita ut ab hisce pergere possem ad alia, non gravabor tamen Atheum stupidum stultumqve in campum deducere spatioſiſſimum, ad contemplandum non ſolum ſtupenda cœli, ſed etiam mirabilia terræ opera, unde firmari poterit in notitiâ Dei, cum eam etiam haurire poterit ē rebus creatis, qvæ vulgo acquisita Dei notitia dici ſevit. Nam qvis tantæ magnitudinis lumina condidit? qvis innumerabilibus ſyderibus sphæram cœleſtem condecoravit? qvis à tot retro ſeculis in ordine ſuo ea ſervavit & dixerit? ut vel ad latum ungvem non declinaverint à ſibi ordinata via? qvis ad ſta anni tempora innovat faciem terræ? annon hæc omnia deprædicant factorem ſuum æternum & infinitum? qvi uestigia ſua effinxit etiam in liliis agri, qvorum glorioſum decus nemo artificum industria ſua aſeqvi & exprimere potuit. Sin vero ex contingentia aut necessitate hæc omnia facta eſſe, qvis dixerit, ſciat ea, qvæ contingentia ſiunt, fortuna, caſu vel libere fieri; nam qvamvis non nulli contingens idem faciant, qvod fortuitum aut caſuale, qvo pacto forte fortuna contingit, pifcatorem pifcando extra here aureum tripodem, caſu contingit tegulam deſidentem vulnerare prætereuntis caput: contingentia tamen non caſum tantum aut fortunam, ſed libertatem qvoque complectitur, Hereb. diſput. ſelect. XVIII. S1. Tantum vero abeſt, ut ea qvæ fortuna aut caſu fiunt perennent, ut raro proſuſi fiant. Si autem libere, habeo qvod volo; nam cauſa libera ideo agit li-

git liberrime, quia agit id quod lubet: lubet vero id quod ratio dictat pro judicio suo, quo aliud etiam dictare & judicare potest; talis etiam causa libera mundi non potest alia dari, quam ens summe intelligens pariter & potens, nempe Deus. Necesitate autem quæ fiunt, necessitate aliqua externa vel interna necessum est fieri; hæc autem nihil aliud esset, quam intrinseca natura, forma seu proprietas rerum, quæ est vel independens, vel dependens. Sed non potest hæc necessitas independens esse, quia res creatæ à seipsis habere nequam possunt illas formas & proprietates rerum, sed ab externa causa, quæ illas ita constituit, & singulari natura, forma seu proprietate, singulas fecit; non enim à seipsis habere possunt aut sibi dare talem necessitatem. Præterea quandoquidem vastissima corpora deprædicant immensum virtute, qui ea condidit, admirabilis & concinnus eorum ordo & vicissitudo, sapientissimum, qui ea moderatur; necessum est agnoscat, toti huic universo immensum & sapientissimum eumque unicum esse conditorem, conservatorem & moderatorem. Quod si adhuc obgannire studuerit, id potius impietati ejus, quam dictamini rationis, id voto ejus potius, quam quòd ita in animum induxit, tribuendum.

§. Ingenuis ergo oculis & ab omni face malitiæ libertata mente, peto, ut ad coelum & ad terram adspiciat, & ad omnia, quæ in eis sunt, & intelligat, quia ex nihilo fecit ea Deus, Macc. Lib. 2. c. 2. Nam ex pulchritudine rerum creatarum pulchritudo admiranda divinæ naturæ conspicitur, Plato in Sym. Universum enim, cum recipit splendorem Majestatis factoris sui, in oculos mentesque nostras eundem revibrat, Et est nobis instar admonentis nos de creatore nostro. Hunc splendorem Trismegistus, Philosophiam naturalem, subito infusam ante exercitium rationis quod sit aspectu astrorum, appellat, quo quasi literæ vivæ inscribuntur in corda; atque

insculpunt hæc duo vocabula A& Θεος. Salust. aspectum
creaturarum vocat, vestigium diuinitatis, defluxamque &
blandientem similitudinem, efficit enim refectionem quan-
dam memorie, ab iis quæ foris apparent, ad divinum illud
vereque beatum. Cave ergo sis ludibrium naturæ; quod e-
nimir natura universaliter & naturaliter confitetur, necesse est
esse verum, cum naturam naturaliter & universaliter mentiri
impossibile sit. Alia oracula, præter verbum suum in scripturis
revelatum, testantia de seipso non dedit nobis Deus, præter
hæc Interna & Externa argumenta, qvibus non solum sapien-
tiores, verum etiam simplicissimi quique, imò etiam ii, qui cæte-
ris rebus humanitatem exuisse videntur, convincuntur.

S. Nec obstat, qvod qvandoque deprehensi sunt ii, qvi Deum negare ausi sunt; nam in superioribus ostensum
est, id haud potuisse proficisci à ratione eorum. Qvibus ad-
dere placet de hoc differentem Grotium p. m. II. nec est,
qvod opponat hic qvisquam paucos in multis seculis, qvi De-
um esse aut non crederent, aut non credere se profiterentur;
nam & paucitas ipsa, &, qvod statim intellectis argumentis,
rejecta universim est eorum opinio, ostendit, non provenire
hoc ex usu rectæ rationis, qvæ hominibus communis est, sed
aut ex studio novitatis, quali tenebatur, qvi nivem atram esse
contendebat, aut ex mente corrupta, sicut vitiato palato, res,
non ut sunt, ita sapiunt; præsertim cum & historiae, & alia
scripta doceant, quo qvisque fuit probior, eo diligentius ab
ipso custoditam de Deo notitiam. Atque adeo à pravo inge-
nio, eorum maximè, qvorum interest, ne qvis sit Deus, id
est, humanarum actionum judex, venire hanc à tam recepta
antiqyitus sententia, dissensionem; vel hinc appetat qvod qvici-
qvad illi ponunt, sive generum successionem, absqve ullo pri-
mordio, sive atomorum concursum, sive aliud qvidvis, id non
minores, si non majores, habere difficultates, neque, eò qvod
rece-

receptum est, magis esse credibile, cuivis ad rem mediocriter attendentи satis apparet. " "

CAPUT SECUNDVM

*EX CONSIDERATIONE PERFECTIONIS ET GLORIÆ
DEI, OSTENDIT HOMINEM NON FUISSE PRI-
mitus illis imperfectionibus, quibus jam laborat, creatum,
sed suā culpa depravatum: in ista pravitate, ne Deus
excidat sine suo, requiri Divinam reve-
lationem.*

§.

Considerationem notitiae naturalis de Deo, excipit affectiōnum seu attributorum ejus breve scrutinium, in qvorum cognitionem etiam naturale lumen haud parum nos deducit: nam licet Deus sit omnis compositionis expers, utpote simplicissimus, tamen cum sub uno conceptu eum nobis non possumus repræsentare, sub variis affectionibus, qvas mens nostra illi attribuit, id fieri solet, qvæ attributa nihil diversi ab ipsa essentia important, sed prorsus unum idemque cum illa sunt, qvæ hoc modo solent describi: qvod sint conceptus essentiæ divinæ inadæqvati, ex parte rei ipsam essentiam involventes, eandemque intrinsecè denominantes. Ista vero, vel respiciunt essentiam ejus, vel operationes: illa absoluta, hæc vero respectiva dici possunt. De qibus nos tantum breviter, qvatenuis instituto nostro servire poterit.

§. Inter absolutas affectiones obvia est perfectio ejus, qvâ Deum nobis omni parte, ut ita dicam, perfectissimum & infinite sufficientissimum, omnisqve defectus expertem simus. Cum enim Deum sibi sistit mens, ut perfectissimum eum concipit, ita ut non solum creaturarum perfectiones modo eminentissimo contineat, vi triti illius principii, non

minus quam natura notissimi: quicquid est in effectu, præexistit in causa; verum etiam ut hinc fluat, quod non potuerit non perfecta in suo genere omnia condere atque creare; opus enim collaudat artificem suum; nam si dedecori autumant artifices sibi futurum, opus aliquod infra artis regulas politum evulgare, ut proinde totis viribus id operarent, ut laudem mereantur, multo minus potuit a Deo aliquid proficiisci, quod nou esset omni parte in suo ordine perfectum, cum omnia gloriosum honorem ejus deprædicare debuerint. Necesse igitur est, hominem aliter fuisse creatum, atque jam est, quandoquidem jam multis imperfectiōnibus laborat, tam internis, quam externis; intellectus caligine densa offusus hallucinatur in plerisque plurima ignorat: ignorantes nos ipsos ignoramus, multo magis alia extra nos: voluntas malitia depravata, non solum sequitur errores intellectus, verum etiam affectuum illecebris huc illuc impellitur ita ut crebro veritatem dicti Medeæ experiamur: Video meliora proboque, deteriora sequor, membris existentibus pronis ad exequenda ea, quæ turpia sunt.

§. Sed unde quælibet ista prauitas? Scriptura Sacra eam satis nobis explicat. Sed cum nondum liceat nobis argumentari ex Scriptura, adversus eos, qui ejus auctoritatem negant; dispiciendum de illa erit, quantum progredi poterimus lumine naturali.

§. Postquam evictum sit, inter creaturas hominem perfectum conditum primitus fuisse, istam autem perfectionem, in intellectu, voluntate, affectibus, & ministerio membrorum, reluxisse; certum erit, imperfectionem illam non introductam a Deo, omnis perfectionis & bonitatis fonte, nothing of specific imperfection or deformity could come from the hands that were directed by an almighty wisdome: Nihil cum specifica imperfectione aut deformitate potuit proficiisci ab illa manu, quæ

qva directa fuit omnipotenti sapientia Jos. Glanvill. Sceps-
tient, c. i. Sed ab homine. Hunc autem, qvandoqvidem
depravare se potuit, necessum fuit in libertate creatum fuisse,
ita ut potuerit agere & non agere, hoc vel illud agere;
juxta illud Nemesii de nat. hom. η ἀλεγον μὲν ἔσται τὸν ἀνθρα-
πον, η λογικὸν δῆμα ἀνθεξόν εἶναι, i. e. aut rationis hominem
expertem esse, aut, si ratione sit præditus, liberum habere
arbitrium. Noluit Deus hominem stipitem aut lapidem crea-
re, sed corruscantem radiis intellectus relinqvere in libertate
sua; qva deinceps necessum est eum fuisse abusum, ita ut a-
lia causa corruptionis humanæ non videatur posse assignari,
quam pœna abusus liberi arbitrii, à Deo justissimo inficta.
Hinc communis nobis aborta calamitas; nam peccasse in in-
finitum DEum, cum largitus esset nobis vires sufficientes,
qvibus ab omni transgressione nobis cavere potuissimus, qvid
est aliud, qvam subjecere se pœnis infinitis, ita ut suo jure
potuisset subito perdere creaturam delinquentem. Sed boni-
tati ejus tribuendum erit, qvod superstitem adhuc inter cala-
mitates eam conservare voluerit.

§. Habemus jam, hominem sua culpa depravatum,
multisque proinde imperfectionibus obnoxium, tantundem ta-
men illi relictum, ut agnoscere possit numen aliquod illudque
colendum de quo supra.

§. Mentionem fecimus nuper gloriosi honoris DEi, in
quem finem universum hoc creare voluit; nunc disquirendum
erit, an illum assequi potuisset, harente adhuc homine in cœ-
citate sua.

§. Ut lucem proposito feneremur, in varios ritus cultus-
que divinos variarum gentium oculos conjiciamus; illas au-
tem maxime conspirasse in sacrificiorum oblatione animadver-
timus. Nam sive barbari, sive artium scientia culti fuerint,
id sibi negotii, in colendo Deo, datum credebant, ut macta-
tionibus

tionibus animantium numen placarent, illique honorem exhiberent. At quis solide concipiet, istud Deum colendi genus profluxisse à rationis dictamine? Nam quæ argumenta, sive à Barone illo de Cherburg Edoardo Heberto, sive ab aliis, cudi solent pro naturali instinctu sacrificandi, valde sunt elumbia. Connexionem, quam pertendunt esse inter religionem & immolationem, natura agnoscere adeo non potest, ut ipsi qui demonstrare hoc satagunt, nullis firmis rationibus id probare queant; nam quamvis inscriptum sit cordibus hominum Deum esse, eumque religiose colendum, an, quæso, is alio modo quam sacrificiis coli non possit? Et cum referunt, haud absurdum esse, naturâ præscriptos esse quosdam modos declarandæ pietatis, demonstrandum ipsis esset, ritum sacrificandi inter hos fuisse natura præscriptum. Qvod universali, per totum universum, conformitate in hoc cultu evincere id sibi persuadent, falluntur; ejus enim fundamentum, non in natura, sed alia causa, situm esse sciant; sacrificia enim non potuerint aliunde quam à Deo illa ordinante originem sumisisse. Nam quocunque non potuit profluere à ratione id revelationi tribuendum erit; sed nullis solidis rationibus potest evinci à natura profluxisse ritus sacrificandi; ergo hoc revelationi tribuendum erit. Quomodo autem isti ritus ad gentes pervenerint, exponit Huet. qui postquam ostenderat, Romanos Theologiam suam ab Arcadibus hausisse, quos constituit Romanorum latinorumque progenitores, qui Patrios ritus & Religionem in Italiam intulerant, hoc conclusum apponit: Hinc colligitur, Mosis nomen ac rerum ab eo gestarum famam, ritusque etiam ac præcepta illuc pervasisse; profectosque subinde Arcades iisdem moribus & institutis Italiam imbuisse. Huet, demonstr. Evang. c. 9. §. I. Deinde quis concipere poterit, immolationem animalium simpliciter atque ex opere operato placuisse Deo; plura enim di-

ctitat

etitatem natura, in hoc genere Deum colendi; indigna Deo fuisse, quam ut piaculo essent.

§. Scimus præterea, variis modis & cultibus inter se maxime discrepantibus, qui ipsi placere haud poterant, honoratum a gentibus esse Deum, quod una de Deo affirmavit, altera negavit; ita ut si posuerimus unius modum adorandi forte illi placuisse, alterius necessum est illi displicuisse. Alias unus homo diuersis sibi que contrariis modis potuisset colere DEum, cum sese conformare debuisset ad eas gentes, inter quas vixisset. Ut nihil dicam de absurdâ pluralitate DEorum inter gentes recepta, & propter hanc, honorem uni soli debitum, inter plures diuisum; quod satis arguit ignorantiam & cœcitatem eorum, derogantium hoc pacto magis honorem DEo vero, quam ut illum ei exhiberent.

§. Honori igitur & gloriae suæ ut DEus consulteret, necessum fuit ut modum occœcatis hominibus ostenderet, quo pacto hunc finem obtainere posset; non enim satis erat ut spectarent admirandam ejus potentiam & sapientiam in creaturis, sed etiam debuerunt eum recte novisse, si modo omnia in hoc articulo ritè procederent.

§. Neque est quod existimet quis, DEum contentum esse implicita cordis veneratione, dum scilicet terminatur in Ente Entium infinito & æterno, quasi DEus nihil moraretur externos ritus, quibus eandem veneracionem declarare scilicet; nam quomodo poterit DEus applaudere iis, qui oblii sunt legis naturæ, ut peccatis atrocissimis se contaminent? num religio Phæniciorum & Carthaginensium potuit ei probari, qui Baccho homines immolandoſ præscribebant? Incolarum Rhodi, qui saginabant senes, ut gratioreſ Diis existerent victimæ? Persarum, qui homines vivos sepeliebant, hoc pacto explentri officium divinum erga inferorum DEos? Amorrhæorum, qui nec propriis natis parcebant, ut horrendis crucia-

tibus & tormentis, inter sonitus tympanorum, prolem suam sacrificarent, ne forte ejulantium miserabilis fletus aures parentum pulsaret, eosqve ad commiserationem flecteret? ut nihil dicam de obscoena antiqui Britanniae populi devotione, qvi ad festi celebritatem existimabant haud parum conducere, foeminas filiasqve nudas sacrificantes: Corinthiorum, qvi mille impudentissima scorta in templò Veneris alebant sacrificula. An hoc pacto fine suo, propter qvem Deus mundum hominesqve in eo condidit, potiri potuisset? nam licet nonnulli aliis saniores viderentur, tantum tamen absuerunt à vero Dei cultu, ut eum non potuerint rectè cognoscere. Hinc una gens piscem, Draconem, aut columbam, altera taurum, hæc arietem, illa lupum, aliæ crocodilum, murem, felem &c. Deos sibi fingebant. Taceam Saturnos, Joves, Martes, Veneres, Mercurios, Proserpinas, Plutones, & alios criminibus notissimos gentium Deos. E re igitur erat, ut Deus hisce erroribus occurreret, hominesqve instrueret in cognitione vera, ut
 „potiretur fine suo in creatione intento. Necessitatem scri-
 „pturæ illa commendant, qvod nulla ratione poterat aptius at-
 „que integrius humanis erroribus consuli, qvam si ea trade-
 „rentur, qvibus certissima fides constaret. Nam etsi errores
 „tolluntur, partim sensu, dum res experimur: Partim pœna,
 „dum lex vel punit, vel ipso terrore incusso, qvæ alioquin com-
 „mitterentur peccata, coercet: Philosophia item interdum,
 „dum valida suppeditat argumenta, sapientum denique autho-
 „ritate, cui solet fides haberi: Hæc tamen omnia satis haud
 „erant, ad humanam cœcitatem excutiendas, nisi Divinæ vo-
 „cis ac fidei dona accessissent, qvæ collyria præsentissima. Ant.
 „Possevin, Bibliothec. Select. T. 1, Lib. 2, c. 31,

C A P U T T E R T I U M

*REFELLIT EORUM OPINIONEM, QVI DEUM NIHIL
MORARI HOMINUM ACTIONES
sentiunt.*

§.

QVAMVIS horreat animus eorum recensere opiniones, qui proximi Atheis, fingunt homines nihil habere praeter bruta, & quod Deus, qui sibi sufficientissimus est, nullum ab hominibus exigat cultum, ut susque deque ferat, quomodo vivant, quemadmodum pluribus tales nequam describuntur, Sap. 2. fingentes DEum otiosum scelerum spectatorem. Ne tamen intactum ejusmodi brutorum effugium relinquam, notandum erit, illud impingere in justitiam divinam, quam negare est DEi essentiam negasse. Justitia enim DEi, in simplicissimo Ente DEo, non involvit aliquam compositionem, ita ut hac remota illa integra manere possit, sed unum idemque est cum ipsius essentia..

§. Verum ut adpareat, quomodo negatum eant DEi justitiam, fovendo detestandam opinionem de totali interitu hominum in morte eorum, & quod DEus non curet actiones humanas, si fuerint bona aut mala; sciendum est, Ens perfectissimum, sanctissimum & simplicissimum, maxime sibi congruum esse, non solum ratione ad intra, ita ut non possit velle, quod non congruat cum ejus essentia, justitia, & sanctitate, sed etiam ratione ad extra, ut velit agnosci talis qualis est, nisi in seipsum velit injustus seu incongruus esse; non enim possum concipere DEum creasse hoc universum, ut se opere suo ignorant redderet; huic enim fini magis conduxisset, si abstinuissest ab opere creationis; neque ut indifferens ei esset, si cognosceretur vel secus, quandoquidem in hac indifferentia se non determinasset ad creandum; nam quantum

tum ad causam προηγμένην creationis, quæ statuitur creatoris beneplacitum, ex libertate voluntatis se communicantis creaturæ, non explet illa omnem causalitatem ad hoc opus producendum, cum plus mali, molestiæ atque ærumnarum, experiri cogantur creaturæ, post quarundam ætates, à DEo, quam ut sibi de bono aliquo perfecto in hac vita, hoc pacto, gratulari queant. Relinquit ergo qvod etiam DEus se manifestare voluerit creaturis, quas in eum finem condiderat, ut eum cognoscerent. Agnitus autem hæc ad nihil utilis esset, nisi devincerentur homines ad celebrandum & colendum DEum; proinde intuetur DEus quomodo suo fungantur officio, cum nihil frustra iis concessum voluerit.

§. Cum vero culpa hominis factum sit, ut exciderit facultatibus concreatis, non cessat tamen DEus justus esse, ut nolit se amplius ab iis cognosci, ut permitrat eos sibi ad vivendum impunè pro lubitu, ut offendant eum scelerata vita; non enim amisit jus suum in creaturas per lapsum hominis, ut approbare in eo jam cogatur ea, qvæ prius improbabat, quod justitiæ & immutabilitati ejus ē diametro repugnat.

§. Illis, qui DEum non affici hominum actionibus, gestibus aut institutis, affirmant, aliam fore mentem nullas dubitarem, si in sui examen descenderent; nam cum ultro fateri debeant, dependentiam sui, à DEo, tam ratione esse, quam bene esse, num sana cum ratione sibi imaginari possint, DEum curam eorum eodem modo gesturum, si pii an impii, si grati an ingrati in ipsum fuerint? qvod si sic, affirmabunt, ingratitudinem & impietatem congruam esse ejus justitiæ: qvo nihil magis absolum.

§. Ut autem demonstret quantum detestetur DEus omnem impietatem, progreditur sape ad vindictam, quam licet interdum in hac vita etiam differat, cum malis bene & bonis

bonis male sit; non censendum erit, Deum ideo juri suo renunciasse, cum id non patiatur justitia ejus; qvod demonstrandum erat.

CAPUT QVARTUM

EX CERTITUDINE IMMORTALITATIS ANIMÆ, INFERT NECESSITATEM REVELATIONIS DIVINÆ.

§.

Notissimum est, mortem consistere in dissolutione vivi compositi; cum scilicet illud, interventu hujus dissolutionis, cessat esse id qvod fuit, non qvod partes ejus redigantur in nihilum, sed qvod non existant in tali ordinazione aut conjunctione, qva antea fuerunt. Ista autem dissolutione inducitur à contrario in compositum agente, qvodqve illud tandem destruit. Hujusmodi contrariis corpora obnoxia esse, qvæ constant particulis diversissimis, in se invicem agentibus, nemo ignorat; qvod tamen de anima nemo affirmavit, qvi naturam ejus intellexerit. Cum enim sit Spiritus, nullas habens partes extra partes, qvæ in se agant, nullam agnoscit intra se causam corruptionis; ut nihil dicam de eo qvod non possit dissolvi, utpote qvæ simplex est, nullas agnoscens particulas in qvas dissolvatur.

§. Sed ut disqviramus, num certis possit evinci argumentis, animam seu mentem hominis immortalem esse, notandum erit: non qværi, si revelatione divina id constet, sed num argumentis à lumine nature petitis id demonstrari possit. Fateor multas difficultates variis in hoc negotio obortas esse, qvibus obstantibus haud ausi sunt affirmare animam hominis immortalem. Cartes Medit. in responsionibus secundis Num. 7. in hunc modum ratiocinatur: *qvod additis in*

CAPUT IV.

distinctione animæ è corpore, non sequi ejus immortalitatem; quia nihilominus dici potest talis naturæ illam à DEO factam esse, ut ejus duratio simul cum duratione vitæ corporeæ finatur, fateor à me refelli non posse. Et post pauca indicat, hoc DEO committendum esse, qvi optime ad qvæstionem respondere possit, rationem insimul hanc adducens, qvod hoc dependet à Dñi libera voluntate & decreto.

§. Cartesio tamen, & aliis magni nominis Philosophis non obstantibus, operam navabo, immortalitatem animæ seqventibus evincere argumentis, qvæ consideratione attributorum divinorum se mihi sistunt. Nam dum ex natura animæ, nullas in se continentis causas corruptionis, ut plurimum Philosophi conantur eam demonstrare, demonstrant qvidem animam natura immortalem, post separationem à corpore, permanere posse; concurrente DEO ad conservationem ejus prout illam in existentia sua conservavit, dum adhuc corpori erat inclusa. Sed cum supersit adhuc illa qvæstio: num Deus eam post mortem velit superstitem esse? jam demonstrandum erit, qvod Deus animam humanam immortalem servare velit. I.^o Arguit id immutabilitas Dei, cui id qvod semel & simpliciter placuit amplius displicere non potest; placuit autem DEo animam ita creare, ut nullis corruptionibus esset obnoxia, & qvidem talibus attributis, qvibus creatorem suum agnosceret & celebraret. Si diceremus DEum eam destructurum esse, inferret id mutabilitatem ejus, cum videtur operari contra proprietates naturæ animæ inditas. Nam ut ut objici possit, DEum destruere animas propter malitiam, qvam sibi post creationem attraxerunt, qva magis natura factæ sunt rebelles in creatorem, qvam ut eum veneratione debita agnoscerent & celebrarent: Verum hoc pacto annihilationis illa in pœnam iis esset imputanda, & consequenter vis inferretur justitiae vindicativæ divinæ, à qva tantum abest ut patiatur

tiatur annihilaris animas propter peccata, ut potius nobis argumento sit, Deum eas velle conservare; nam quia (a.) annihilare nihil aliud importat, quam redigere aliquid in illum statum, in quo illud ante deductionem in actum fuit, hinc sequeretur annihilationem cedere animae in poenam, cum in illo statu relinquitur, ex quo gratia mera educta fuit; quod non congruit cum iustitia vindicativa Dei. Exemplo res fiet clarius: Si est plebe aliquis ad munus elevatus illustre citra illum meritum, ex malitia illo abuteretur in dedecus ejus, qui illum isti muneri praefecit, num remotio a munere, & dejectio in pristinam conditionem, satisfaceret poenam, quam promeritus est prava & desperita administratione? id neminem affirmaturum censuerim; non enim loco poenam potest id esse, quod ex naturali conditione ortum est. Nam licet passio poenae consistat in aversatione ejus, quod loco poenae in delinquentem infligitur, & istam annihilationem aversetur anima; tamen non sufficit haec aversatio ad explendam proportionem inter peccatum & poenam, prout ex adducto exemplo patescit. (B.) Si Deus annihilaret animam propter peccata, Deus respiceret peccata quasi nihil essent; annihilare enim illud quod a se productum est, nihil aliud est, quam ac si factum nihil esset. Sic Deus non detestaretur magis peccatum, quam detestatus est nihil, antequam mundum condidit; inter quae nemo non videt quam immanis sit differentia. (Y.) Si Deus propter peccata annihilaret animas diversimode delinquentes, eadem maneret pena pios & impios, quod a iustitia omni est remotum; Nam cum ad rationem delicti in repetitione poenae proportio habenda sit, non poterit Deus, salva manente sua iustitia, impios iisdem, quam piissimos, subjecere penas. 2. Neminem concipere posse, quomodo ipsa iustitia animas probas, quae affliguntur & cruciantur ab impiis, pari interitui tradat cum iis, qui eas affligunt atque cruciant: Sapientia enim evenit, ut ejusmodi impiorum flore-

floreant usq; ad extrēmū vitā, pii vero ab ipsis mille modis vexentur. Si animæ utrorumque eundem sortirentur exitum, nulla penes Deum esset justitia, & per conseq̄ens nullus Deus, cum Deum injustum concipere importet contradictionem, sicut jam ostentum dedimus.

3. Evincitur animæ immortalitas ex Arati illo, qvod Paulus citat. Act. 17. 28. Τοις γαρ και γενος εσμεν, ipsius (DEi) enim genus sumus; qvod qvamvis de nostra substantia non possit intelligi, tamen propter divinas nobis collatas dotes, qvæ imaginem DEi repræsentant, id verissimum est. Qvod neq; gentes latere potuit. Proinde qvi istam imaginem sequuntur ducem, DEumq; religiose colunt, juxta normam in verbo suo prescriptam, non potest non DEus illis acq;iescere, intuitu suæ imaginis & amoris, qvo feruntur in eum, DEM colentes; ut proinde repugnet sanctitati & bonitati ejus, animas sanctas & DEi amantes destruere.

4. Ex collatione desiderii immortalitatis hominum cum sapientia Dei; cum enim sapienter adeo Deus omnia in hoc mundo ordinaverit, ut nihil eorum frustra reperiatur factum, neque in hoc punto illud inveniri posse, certum erit. Is enim qvi implantavit appetitum edendi, bibendi, ordinavit cibum & potum, quibus istis appetitibus satis fieret. Qui indidit desiderium immortalitatis, proposuit etiam sibi se satis facturum huic desiderio: nisi concipere voluerimus, eum in hoc punto lusisse cum hominibus, ad decipiendum eos: qvod incongruum esset justitiae & sanctitati, imò sinceritati ejus.

§. Neq; obstat, qvod plurimis insit etiam cupido ejus, qvo potiri haud queunt, verbi causa: Plurimi tenentur ambitione regnandi, qvi tamen nunquam ad clavum regni admoventur, alii cupiditate divitiarum, qvi nunquam eas queunt accumulare; nam dum dicimus naturam nihil fecisse frusta,

stra, sciendum est hoc valere in iis, qvæ respiciunt, tam subiecta, qvam objecta ordinarie iisdem subjectis communia, scilicet qvæ ab omnibus & singulis ejusdem speciei expertuntur, ita ut nullus appetitus, naturaliter omnibus individuis ejusdem speciei inditus, frustra inditus sit. Secus se vero res habet in iis, in qvibus maximam partem concurrere appetitus cujuscunqve rei poterit, interim constat eum à natura non esse, qvia nonnulla subjecta reperire licet, qvæ ab illo aliena sunt. Ut non taceam, tales appetitus ab affectibus vitiiosis sæpiissime oriri.

5. Neque parum ponderis addit pro immortalitate animæ adstruenda, cum intuemur mixturam piorum atque impiorum in hoc mundo; illos crebro inter miserrimos mortaliū omni auxilio vitæ destitutos, hos vero onustos opibus, dignitate & qvavis felicitate abundantes. *Qvis, qvæso,* conferens hos ad justitiam & sanctitatem Dei, in animum inducat, nullum remanere prœmium aut pœnam post hanc vitam; ita enim Deus non solum otiosus esset spectator criminiū, sed & calcar adderet impietati, cuiqve impunitatem flagitiorum atque scelerum concedendo. *Spes enim impunitatis est maxima illecebra peccandi,* ut Cic pro Mil.

6. Accedit communis illa idea probis & improbis, de immortalitate animæ: nam quantum ad priores attinet, solantur illi se ejus spe, inter hujus vitæ ærumnas. Improbi autem, licet exsculpere de pectore suo eam conentur, dum vitiis operam dant, interim remanet illa adeo infixa, ut quoties adierint conscientias suas, horrescant metu pœnarum, post hanc vitam ipsis solvendarum. Conspirantibus igitur omnibus universim in hac idea, præsertim cum spiritualia intuentur, non potest illa casu oboriri iis, & proinde haud alia causa illi præter Deum, qui illam impresserat, assignari; qvod cum ita sit, non poterit ea nos fallere, propter constantissimam

mam DEi veritatem, qvi non solum in verbis, sed & operibus semper sui est similis.

§. Demonstrata animæ immortalitate, non potest non seqvi, necessariam esse religionem, qva mediante, animæ suæ homo consulere queat, ut illi post mortem bene sit; istam autem religionem non posse naturâ notam esse, ut in superioribus evictum est, constat. Proinde pariter necessarium erat, ut DEus media nos doceret, qvibus anima ad felicem statum perveniret: nam qui vult finem, velit etiam par est media ad finem; DEum autem velle animarum immortalitatem firmiter probatum dedimus, & ut iis proinde bene sit, eundem DEum velle, summa ejus bonitas arguit.

CAPUT QVINTUM

*DEDUCIT CONNEXIONEM, INTER PROPRIETATES
NATURÆ HUMANÆ ET RELIGIONEM.*

§.

ADeo certum est, omnem actionem propter finem esse, ut cessante fine necessum sit actionem cessare: Si actionem DEi in hominis creatione contemplamur, varios cernere possumus fines, secundum varias facultates ejus, quæ sunt vel vegetativa, vel sensitiva, vel rationalis. Novimus vegetativæ facultatis finem esse vitam, & accretionem; Sensituæ facultatis, sensationem, atque juxta has transigeret homo vitam veluti pecora; sed cum præterea ratione sit instructus, ejus etiam finem dari fatebimur, nisi solum in eo erratum esse dixerimus, cæteris, quæ subsistunt in conditione longe infra illam, recte, respectu intuitus finium eorum, ordinatis.

§. Fateor diversos, pro studiis diversis, homines pro facultate rationali fingere sibi fines; inter qvos eminent illi, qui speculationi plurimum tribuunt, cujus objecta sunt varia; vel ea,

vel ea, qvæ tantum sub sensum cadunt, vel secus. Ea qvæ sub sensum cadunt, non possunt satisfacere speculationi nostræ, cum invitetur ratio ad speculandum etiam ea, qvæ rationi soli sunt obvia, quorum debita consideratio, juxta causas & affectiones suas, solet facere philosophum. Inter has contemplationes non possumus nostrum oblivisci, juxta illud Pythagoræ, γνῶθι σεαυτόν. Et cum hac consideratione comprehendimus plurima beneficia, qvibus cumulavit nos DEus, tam ratione animæ, qvam corporis; non possumus non solliciti esse, qvomodo beneficia in nos collata ei rependamus. Novimus enim nos ipsi devinctissimos. Et qvemadmodum tribus potissimum obligamur rationibus, nempè, I. Ut eum glorificemus pro beneficiis præstitis. 2. Ut adoremus eum pro beneficiis impetratis, 3. Ut precemur eum pro delictis condonandis; ita scimus nobis cavendum esse, ne effrenes affectibus ad impiam vitam, qva Deus offenditur, indulgeamus: Cum autem omnes homines naturaliter teneantur ad hæc præstanta, seqvitur religionem, qvæ in hisce utcunqve consistit, naturalem esse. Naturalem non solum religionem dixerim, sed & naturalissimam omnium eorum, ad qvæ pro naturali instinctu feruntur homines. Arist. dixit, hominem adeo natura ess Ζώον πολιτικὸν, ut existimat vitam non esse humanam, qvæ non vivitur in societate. Οὐ γὰρ μὴ δινάμενος κοινωνίην, ἢ μηδὲ δεόμεσες δι' αὐταρχειαν, ἢ θέλειν εἰναι ἢ Θεός. I. e. qui non potest societatem cum aliis contrahere, aut ea non indiget, sibi abunde sufficiens, aut fera est, aut Deus, Lib. I. Pol. c. 2. Licet longe à me absit, ut impròbem effatum tanti Philosophi, interim potiori jure appellarem hominem Ζώον Θρῆσκον, animal religiosum, cui mutatis mutandis memorata verba Arist, hoc pacto applicari poterunt: Qui religioni haud dat operam, aut Deo non indiget, sibi abunde sufficiens, aut fera est, aut Deus. Vincula enim, qvibus de-

vinciuntur homines erga Deum, longe sunt fortiora iis, quibus tenentur pro amplectenda societate; nam si utilitatis gratia homines sociabili dediti sunt vitae, unde, quæso, major expectari poterit utilitas, quam à Deo omnium creatore, conservatore, sustentatore & benefactore? si declarandæ gratitudinis causa erga eos, quorum beneficiis usi sunt, eam expertunt; cui, quæso, plura debent, quam Deo, innumeris illos beneficiis quotidie cumulant? si amoris ergo in societate coalescunt, quem, quæso, majore amore prosequi debent, quam Deum, qui meruit impensissimè ab illis amari? si metus in causa sit hominibus ad contrahendam societatem, à quo, quæso, magis sibi metuere debent, quam à Deo justissimo ultore peccatorum, nisi debitum ejus iram prævenerint modis.

§. Quandoquidem strenuis loris alligamur religioni (unde etiam nomen traxit cultus Deo debitus, scilicet propter ligamen, quo adstringimur ad Deum per cultum, quem nobis dictat religio) non possunt illa casu nobis imposita esse, sed à Deo iis nos religante necessum est ea nobis injici: licet enim huic applicare vulgare illud logicum, à minori ad majus: Si illud est quod minus inesse videtur, multò magis illud est quod magis inesse videtur; si naturale est, propter indigentiam, vel gratitudinem, vel metum, vel amorem, contrahere societatem, multo magis naturale erit, propter easdem causas, amplecti religionem, prius probatur ex Thesi superiori; ergo religio est naturalissima eorum omnium, ad quæ pro naturali instinctu feruntur homines: quod erat demonstrandum.

§. Licet adducta argumenta ejus sint generis, quæ non possunt negari nisi ab iis, qui in societate instar brutorum vivunt, solentque vitiis suis suffocare dictamina naturæ; tamen non pigebit, eos excitare iisdem argumentis, prout illa suppeditant cognitio Dei naturalis, & immortalitas animæ. Qui
cumque

cunque agnoscit Deum justum, misericordem, bonum & potentem, creatorem & conservatorem omnium, ita ut non possit ulla creatura esse, vivere & moveri, nisi in eo; juxta illud Philosophi, quod citat Paulus; non potest non religiose illum colere, gratias illi agere pro acceptis beneficiis, misericordiam ejus implorare, ne promeritis poenis eum afficiat, orare ut pro immensâ suâ potentia sustentet eum, & largiatur subsidia vitae. Nam 1. quantum ad gratitudinem, est illa implantata omnium cordibus, ita ut nihil magis naturale homini sit, quam ut conetur pro viribus demereri beneficia, quibus ab aliis se sentit affectum; quanta magis gratitudine fertur in Deum, qui & vitam ei dedit, & omnibus necessariis eum instruxit ad illam conservandam. 2. Cum satis constet, quasdam actiones esse criminosas, quae merentur punitionem Deumque pro justitia sua non posse illas approbare; novit etiam Deum non approbare eos, qui ejusmodi actionibus se foedarunt: Hinc ita de via sibi relicta, Deum placandi per religionem, quam maxime sollicitus est, si modo noluerit poenas pro meritis dare. 3. Quandoquidem in hominis potestate non est disponere de iis, quae sibi utilia sunt, recurrit ad auxilium implorandum Dei, omnia gubernantis & disponentis; nemo enim mortalium non novit, quam curta illi sit facultas, ad parandum sibi ea, quae sunt necessaria; proinde deducitur ad illum, qui omnia potest, quod fieri nequit absq; religione. Accedit præterea solicitude homini satis gnaro, si omnia Deus ad normam justitiae suæ sit ab eo exacturus, se in æternum miserum fore. Novit enim animam à corpore esse separandam, & post dissolutionem superstitem, cui cum bene esse vehementer cupiat, & nihilominus se obnoxium sentiat suppliciis pro meritis, huc & illuc impellitur, ad inveniendum, quomodo propitium sibi possit reddere Deum. Et cum Deus summe sit bonus, neque delectetur interitu seu

perditione humani generis, seqvitur eum providisse eidem humano generi de via se reconciliandi cum ipso. Non enim credibile est, DEum eo modo permisisse hominibus ut descicerent ab illo, ut omnis via ad ipsum redeundi in perpetuum occlusa iis foret; nam qvæ gloria hoc pacto remansisset Deo, qvæ tamen ultimus est finis creationis, non solum hominis, sed etiam omnium rerum propter usum hominis creatarum?

CAPUT SEXTUM,

*OSTENSA INSUFFICIENTIA LUMINIS NATURÆ AD
DOCENDUM VERUM DEI CULTUM, IN QUIRIT
IN VERAM RELIGIONEM.*

S.

EX his patet, qvam naturale sit homini operam dare religioni. Jam examinandum erit, an homo possit sibi polliceri, naturaliter se viam inventurum, qva redeat in gratiam cum DEo, postqvam peccatis eum ad iram provocaverat? respiciat qvaqvaversum, & tamen nihil inde opis adipiscetur. Flectere non poterit DEum justum, cuius essentia est justitia, ad absolvendum eum iis poenis, qvibus pro justitia sua, DEus illum affligere constituit; solutione enim opus erit, ad conservandam illas justitiam divinam. Verum cum homo nullam se posse exhibere solutionem agnoscit, videt se æternum peritum. Neminem enim latet, qvam proclivis non solum sit in malum, sed etiam qvam s̄ape id exseqvatur; sentit præterea legem naturæ cordibus insculptam, qvæ urget exactam congruentiam, ad normam præscriptam, qvam cum transgreditur homo, poenas se novit daturum illi, qui legem hanc impressit. Non enim solum violat legem existens in illam iniquus, sed etiam iniquus est in legislatorem, cuius au-

ctorita-

ctoritatem contemnit, cum prævaricatur legem. Neque qvemquam existimarim eo dementiæ processisse, ut cupiditates quibus circumvehitur ad patranda flagitia, legitimas censuerit, refragante ipsa conscientia, quæ ut plurimum solet cruciare homines post admissa scelera. Hisce positis, non potest non homo metuere meritas pœnas, vel in hac vel in futura vita. Qvo in metu confirmatur, dum cernit retributionem sæpiissime differri, ita ut impii florent ad extremum vitæ, pii contra illorum violentiæ toti vita subjaceant; unde relinqvitur, retributionem hanc post mortem absolvi, illum haud ambigere. Ecqvid jam consilii erit ad placandum numen? num illud donis delectabitur? sed qvid ipsi dare poterimus, qvod ipsum prius non dederit nobis? aut cui usui futura sunt hæc ei, qui sibi est sufficientissimus? num castigatione, jejunio aut qvacunque maceratione nostri id fieri poterit? verum qvomodo infinitæ justitiæ hoc modo satisfieri potest, si vel totâ vitâ nos castigaverimus? aut qvis nos certiores reddet, hoc pacto nos posse placare DEum: Seu denique, qvomodo possumus confidere, in ista incertitudine DEo nos propitio uti? si vero hæc solicitude hominem fallit, necessum est, DEum hæc viâ ille fallat, qui tam solicitam conscientiam illi implantavit, & legem naturæ fore instar Chimæræ; vel eò denique adigatur, ut sibi relictus homo omnem justitiam condemnare, & in locum rapinas & scelera qvacunque exercere laudibusque pergit extollere; qvo nihil unquam absurdius dici potest.

§. Ostensa necessitate religionis, tam ratione gloriæ DEi, qvæ à nobis erit qværenda & deprædicanda, qvam utilitatis nostræ, insinuatum est, religione naturali homines non posse adtingere hos fines; necessum est igitur ut Deus succurrat creaturæ suæ, tam propter suam gloriam, qvam propter ipsius hominis salutem, & qvidem modo hominibus convenienter.

veniente. Nam cum statuam aut lapidem eos creare noluit, sed ratione imbuit, rationali via etiam deducet ad id, quod intendit, docendo eos de modo se recte colendi.

CAPUT SEPTIMUM, PERLUSTRAT VARIARUM GENTIUM RELIGIONES, AD INVENIENDAM VERAM

§.

Disqvirendum jam erit, quis sit, & ubi inveniri possit, modus colendi Deum, qui illo erit dignus. Cui hoc axioma præmittendum censui; quicunque vel sibi ædificant tales Deos, qui nomine Dei sunt indigni, vel modo indigno, licet verus sit Deus, eum colunt, à vera religione sunt alieni, hujus intuitu lubet examinare secula remota, hominumque antiquissimorum, quorum res & gesta ad nostram pervenerunt memoriam, religiones. Si phœnices, Ægyptios, Æthiopes, Indos, Persas, Græcos, & alias gentes scrutamur, fuerunt illarum nonnullæ cæteris rebus ad vitam pertinentibus civilem politissimæ, interim multa circa religionem indigna eos docuisse deprehendimus; non enim tantum homines, Solem, Lunam, & reliqua Cœli astra Deos finixerunt, sed etiam criminibus horrendis polluta numina proposuerunt adoranda, eaq; ceremoniis & ritibus ineptis & insanis colenda injunxerunt. Inter eos tamen non nullos saniores, Philosophos dictos, animadvertisimus, qui proprius naturam Dei scrutati sunt, atque affectiones convenientes attribuerunt, tamen non convenerunt in modo eum colendi.

§. Hinc Socrates & Plato Aristoteles, Cicero, & alii de Philosophia inter gentes meritissimi, egregia de Deo & Ente summo reliquerant documenta, modum tamen recte colendi non potuerunt invenire. Dum horum versamus scripta, atque

atque insufficientiam eorum cernimus, conspicimus populum
qvendam, ab illis & doctrina & moribus separatum, Judæos,
â quibus optime omnium Deus describitur & colitur. Agno-
scunt illi unanimi consensu, in Scriptis suis, Deum infini-
tum, æternum, justum, veracem, misericordem, omnipot-
tentem, independentem, & â quo omnia dependent, Creato-
rem Cœli & terræ, Gubernatorem omnium; Adscribentes ei
omnia bona, quibus afficiuntur, nec non excipientes illius le-
ges, ad quarum normam suam instituunt vitam, illius hono-
rem in cunctis ob oculos sibi ponunt, propter illum abstinent
ab iis, quæ alioquin grata concupiscentiis illorum existi-
massent. Multa in eorum cultu reperiuntur, quæ non po-
tuerunt proficiisci â lumine naturæ, quorum nonnulla etiam
alia gentes ab iis mutuatæ sunt; sed unde, ista qvæso, Judæi
hauserunt? num ad hæc præ reliquis populis creati? sed nulla
ejus idonea ratio reddi potest; num politi præ reliquis fue-
rint, ut industria sua atque singulari acumine horum extite-
rint inventores? imò potius invenimus eos multo impolitio-
res gentibus cæteris, ut non potuerint præ iis adhæc nasci aut
educari; multo minus casu eos invenisse nobilissimum hunc
modum DEum colendi, tradidisse illustres res gestas religio-
nem concernentes, & proposuisse varias promissiones iis, qui
religionem descriptam observarent; quæ omnia eventu suo
comprobata sunt. Sed neque hoc tantum mirabimur, nam
haud minus admiratione erit dignum, quod â tot annorum
millenariis doctrina illorum de DEo sancta & integra servata
& custodita sit; quorum ratio non potest alia reddi, quam
ea, de qua novimus hanc nationem gloriari, nempe quod DE-
us ei soli præ reliquis concrediderit mysteria sua. Sed antequam
convertendus se iis tuto committere possit, omnem scrupu-
lum, qui remoram illi injicere posset, quo minus eorum
scriptis, nobis traditis, tanquam divinis credat, removebo,

fundamenta varia pro adstruenda authoritate Sacrae Scripturæ jaciendo.

CAPUT OCTAVUM

*PROBAT SCRIPTURÆ SACRÆ AUTHORITATEM AB
EJUS ANTIQUITATE.*

§.

Notum est authoritatem scripti alicujus seqvi authoritatem authoris sui, & in hoc consistere illius *auctoritas*. Ad ciliandum authoritatem divinam Scripturæ Sacrae, ostendendum erit eam à DEo traditam esse; non enim sufficit nos scire Sacram Scripturam authoritate quacunque pollere, sed requiritur, ut certi simus eandem authoritatem esse divinam; actum enim alias esset de regula illa, quæ pertenderemus nos perducere posse ad DEum; non enim est alicuius hominis nudus, licet summa authoritate alias excelluerit, testari de iis, quæ DEi sunt, nostramque salutem concernunt, sed solius DEi, qui novit perdito generi humano pandere ad cœlum viam. Cum vero is nobis cognitus sit, ut fidissimus, optimus & sapientissimus, non erit operæ precium immorari demonstrando, qvæ sit illa authoritas, qvæ divina dicitur: Sponte enim sequitur, eandem esse fide dignissimam, cui tutò absque omni dubitatione credere debemus; optimam, qvæ gloriæ DEi & saluti nostræ consultum cupit; sapientissimam, qvæ, etiam refragante ratione nostra, fidem meretur. Quemadmodum enim scriptum dictumve humanum mutuatur robur suum ab authore suo, ut majoris vel minoris sit roboris, pro ratione dicentis vel scribentis, ita necessum est summa & infallibili gauderé authoritate illud scriptum dictumve, qvod à DEo profectum est, abhorrente ratione imputare DEo summo, sapientissimo & optimo Enti, aliquid falsitatis.

§. Au-

§. Authoritatem Sacræ Scripturæ conciliantia sunt, testimonia, vel externa, vel interna. Inter externa sunt, I. ANTIQUITAS Sacræ Scripturæ, quæ considerari potest, vel ratione sui formalis, seu doctrinæ fidei & morum, vel ratione sui materialis, seu vocum literis mandatarum. Quamvis antiquior sit Sacra Scriptura respectu priori, qui cœpit ab ortu generis humani, tamen non licet mihi acturo cum infidelī adhuc provocare ad hanc antiquitatem, cum fortassis respuat omnia, quæ de ea adferre potuerim. Sufficerit igitur, in, ipso limine demonstrasse, Sacram Scripturam omni Scriptura, ratione scriptoris, antiquorem esse. Unde tale conclusum inferri potest, quod sit verissima: nam quæcunque Scriptura cæteris omnibus est antiquior, eadem etiam iis est verior, atqui Sacra Scriptura cæteris omnibus Scripturis est antiquior; ergo Sacra Scriptura cæteris omnibus Scripturis est verior. Major fundatur in veteri axiome, omne antiquissimum est verissimum, seu ut habet Arist. Lib. I. Metaph. c. 3. Πρεσβύτερον ήμεταλασσόν: Nam utcunque hoc respiciat præcipue veritatem entitativam seu Metaphysicam, & hoc pacto absolute illud verum sit, nihilominus etiam referri debet, ut solet, ad veritatem doctrinæ. Et quamquam Scriptura Sacra ex parte sui materialis non sit absolute antiquissima, est tamen id in suo genere, ita ut summo jure ad illam accommodari possit dictum axioma. Quod vero attinet ad probationem *minoris*, prolixè illa institui potest. Ego autem, ratione habita ad otium meum, cum antiquissimis illis, Sanchoniathone Berythio inter Phænices, Homeroque & Hesiodo inter Græcos scriptoribus, antiquorem Sacram Scripturam esse, probavero, defunctum me officio arbitrabor meo.

§. Quantum ad primum, qui Bocharto dicitur scriptor miræ antiquitatis: Probat Porphyrius, eum fuisse vetustiorem, Trojanis temporib⁹, Moseqve uno vel altero seculo recentiorem

Porphyr. ap. Euseb. de præp. Evang. Lib. i. & 10. Mose etiam recentiorem fuisse testantur ea, qvæ Euseb. in præp. Evang. ab illo excerpit, qvæ non potuerunt aliunde quam à Mosis scriptis profluxisse. Præprimis vero notandum erit, qvod Porphyrius tradit Sanchoniathonem à Jerombalo Sacerdote DEI Jeo commentaria accepisse, & de Judæis verissima prodidisse; Jerombalum autem probat Bochart Chan. Lib. 2. c. 17. pag. m. 859. Jerubaal fuisse sive Gideonem. Et ne qvis existimet, falso dici de Jerombaale, qvod Sacerdos fuerit, cum esset de tribu Manassis; idem ad qvæstionem ita propositam: *At, inqvis, Jerobaalus Sacerdos erat DEi Jao. Gideon ne Levita quidem, sed è tribu Manassis,* hoc responsi apponit: *Fateor, sed nihil mirum ab Ethnico homine, Et rerum Judaicarum non admodum perito, eum haberi pro Sacerdote, qui ex hostium spoliis constituit Ephod in urbe sua, quo ad Idololatriam abusi sunt Israelite.* Jud. 8: 27.. Ne dicam, Hebræa phrasι כהנים, Sacerdotes, dici magnates Judæorum. à Gideone autem non potuit Sanchoniaton alia commentaria accipere, quam Mosis libros; qvod probant ipsa Sanchoniathonis scripta, in qvibus nonnulla è Mose reperiuntur inspersa. Præterea testatur Philo Byblius, Sanchoniathonem consuluisse libros Taauti, cum de rerum principiis & mundi origine commentaturus esset, referente Huet. demonst. Evang. prop. 4. c. 2. §. 2. p. m. 75. De Taauto autem Philo Byblius ex Sanchoniathone hæc tradit: Απὸ μισθὼ τὸν ἀντὸς, ὃς ἐνεργεῖ τὸν πρώτων, συγχέον γεγραφήν, δὲν ἀιγύνητοι μὲν Θωμῷ (lege Θωμῷ) Αλεξανδρεῖς δὲ Θωμῷ, Ελλεῖς δὲ ἐρμῆν ἐκάλεσαν. I. e. è Misore natus est Taautus, qvi primorum Elementorum scripturam invenit, quem Ægyptii Thoot, & Alexandrini Thouth, & Græci Hermen (Mercurium) appellarunt, hæc verò aliquatenus cum Mose, primorum (ut nonnulli tradunt) elementorum authore, convenienter, qvod ex reliquis circumstantiis inter Mosen

Mosen & Taautum communibus late vult probare Huet: Verba ejus merentur hic apponi: Aegypti fuisse Regem Taautum narrat Philo: Mosen Paterni Regni successorem destinaverat Thermuthis Aegyptiorum regis filia: eiique Rex ipse Diademata suum imposuerat, ut legitur apud Josephum: Atque hunc etiam οὐΦὸν Βασιλέα, νομοθετην, Clemens appellat. Sapientia inter Phœnices præstissime Taautum tradit Porphyrius, in libro de Judæis: Eruditum fuisse Mosen omni sapientia Aegyptiorum, Acta Apostolorum indicant, literarum repertor Taautus creditus est: Idem de Mose tradiderunt, Eupolemus, Theodoreetus & Isidorus, ut à me notatum est. Cum gentium origines ab orbe condito Sanchoniathon vellet cognoscere, Taauti commentarios consuluit, quibus Cosmogonia continebatur: Moses initia gentium à mundi exordio diligenter est persecutus: Primus, quæ ad Dei pertinerent cultum, Taautus retulit in literas; Primus retulit & Moses: Sacras appellat Porphyrius Taauti Iucubrationes: Sacris nobis inscriptæ erant columnæ Mercurii, & ex iis descripti fuerant Sacri Aegyptiorum libri, quibus Mosis, ut superius observavi, doctrina explicabatur. Ex quibusliqido constat, Mosen quibusdam eundem fuisse cum Taauto, sicut alias etiam antiquiorem vetustissimo Sanchoniathone scriptore. Restat, ut idem probatum eam, respectu Homeri & Hesiodi.

§. Solet Homerus referri ad annum mundi 3000, cuius scriptis nullum potest demonstrari antiquius Græcis. Homerum autem constat multa ab Aegyptiis accepisse, apud quos Diodorus eum refert commoratum studiorum causa, Diodor. Lib. I. Aegyptiis vero Mosen à quibusdam censi fuisse auctorem literarum & scientiarum, patet ex collatione superiori inter Mosem & Taautum instituta, ut proinde necessum sit, Homerum didicisse ea, quæ Aegyptii à Mose hauserant, quemadmodum scripta Homeri id ipsum testantur; quæ referunt

multa ex Mose sub involueris excerpta. Idem pene judicium erit de Hesiode, qvi multa in Mosis scriptis relata, tradit. Quid enim Chaos Hesiodi, qvod Arist. nihil esse refert, aliud memorat, qvam illud תְהָרַבּ Mosaicum? qvid Erebus Hesiodi aliud, qvam בְּרֵבּ Mosis, unde dies prodiit? & multa hujusmodi alia clariora, qvæ ex Hesiodi scriptis peti possunt, authorique Mosi referenda esse constat. Concludo igitur, Sacram Scripturam esse omnium Scripturarum antiquissimam adeoque verissimam: Qvod erat demonstrandum.

CAPUT NONUM

*ADSTRUIT AUTHORITATEM SACRÆ SCRIPTURÆ,
ab αὐτομνίᾳ Scriptorum Sacrorum.*

S.

Inter argumenta externa, Scripturæ Sacræ autoritatem adstruentia, secundum peti potest ab αὐτομνίᾳ Scriptorum Sacrorum in tradendis Historiis, doctrinisqve ad fidei & morum ædificationem spectantibus; qvibus nos fidem adhibere tenemur, donec evidenter argumentis demonstrata fuerit falsitas. Nam cum vivimus remoti ab iis temporibus, qvibus Scriptura Sacra cœpit literis tradi, non possumus oculari uti testimonio, sed iis credendum erit, qvi nobis hoc retulerant; & qvemadmodum eos abundare malitia certum est, qvi accusare criminis falsi sustinent Historicum aliquem, ubi deficiunt argumenta eum convincendi hujus criminis, ita non possunt ab hac noxa immunes esse, qvi hoc intentare satagunt in Mosen, reliquosqve Sacrarum literarum consignatores: Et qvamvis sufficeret mihi niti solo arguento, qvod subministrat, Historiæ fides, qvæ immota manet, donec contrarium ostensum fuerit, qvaque omnes patiuntur se convinci, qvi studio pravo contradicendi haud tenentur, (credimus enim

enim Homeri, Hesiodi, Xenophontis, Curtii, Walerii Maximi scriptis, licet remota à nostra ætate sint ea, quæ memorant) non detrectabo tamen oggianti demonstrare, E. c. quam dignus sit Moses fide in iis, quæ nobis de Deo & rebus divinis retulit.

§. Ut Historicus sit fide dignus, requiruntur præcipue duo, 1. Licet nou sit coætaneus iis rebus gestis, quas describit, ut, tamen notæ sint ei bene res, quas traditurus est. 2. Ut honestus & veritatis amans sit, in quem non cadat suspicio, quod in favorem alicujus declinaverit à veritate; qvibus *tertium* exterritum accedit, nempe ut non potuerit evulgare falsum, absque eorum oppositione, quorum illud intertuit. Quantum ad *primum*, scimus Mosen bis mille annis 400 præter propter vixisse post creationem mundi, à qua Librum Geneseos exorditur, interim non reperiuntur admodum multæ generationes hoc tempore, nam ante-diluvianum tempus, quod constabat 1656 decem tantum numerat Patres sibi invicem succedentes qui omnes præter Adamum Seth & Enos cum ultimo Noa colloqui potuerunt, & huic referre ea, quæ à primo parente acceperant Enos enim vixit cum Adamo 695 Annos, & cum Noa 84. Kenan cum Adamo 605. Cum Noach 179; Mahaleel cum Adamo 535, cum Noah 234. Jared cum Adamo 470, cum Noa 366. Methusalah cum Adamo 245, cum Noach 600. Jarech cum Adamo 56, cum Noah 595. ita ut plane impossibile sit, errorem aliquem incrudescere potuisse inter hos patres de creatione &c. Qui instar fidelissimi archivi, annis ab orbe condito 1656 esse potuerunt, præsertim in re tanti momenti, quæ sane maximum contribuit gloriæ Dei: Agnitio enim Dei ut creatoris omnium, cum promissione parentibus de semine contrituro caput serpentis, facta non potuit non promovere cultum divinum Patrum antediluvianorum, quemadmodum etiam eum remansisse ingenuum in familia Sethi constat; Patribus id operam dantibus, ut filiis & Nepotibus suis

suis eundem diligentē inculcarent. Par ratio valet à Noacho ad Mosen usque ad quem series continuat rerum à mundi exordio gestarum, absq[ue] fraude & fugo pervenire potuit; quo tempore licet mortales ad tantam ætatem, ac priores Patres non pervenerint, tamen sine errore, & non minori fide, in posteris derivare notitiam rerum gestarum, qvam à suis antecesoribus acceperant, potuerunt.

§. Abraham decimus à Noacho non potuit falli cum à tot doctoribus, inter se[le]e consentientibus, erudiretur, non enim solum patrem Tharah, avum Nahorem, abavum Serug, atavum Regu, tritānum Peleg; sed etiam eorum majores usq[ue] ad Noachum inclusivè audivit, qui itidem non solum filio, sed & nepoti suo Jacobo eandem doctrinam implantavit; cuius nepos Cahath audivit patrem Levi, & avum Jacobum, & audita tradidit filio Amram, nepotique suo Mosi. Hoc calculo instituto repræsentare possumus I. Majores à Noacho usque ad Adamum, inclusive tribus vicissitudinibus seu generationibus, ita ut medii inter Noachum & Adamum retulerint Noacho id, quod ab Adamo edocti fuerant 2. à Noacho ad Mosen, itidem inclusivè qvinq[ue] generationibus. Abraham enim inter Noachum & Jacobum tradidit Jacobo, qvod à Noacho acceperat; medius inter Jacobum & Mosen Kahath, docuit Mosen, qvod à Jacobo audiverat, ita ut non metuendum sit, plus falsi intervenisse in successiva eaque continuata traditione horum Patrum, à Noacho usq[ue] ad Mosen, annos præter propter 800, qvam fieri posset in eo, qvod ab avo mihi per internuncium patrem meum bona fide commissum fuerit, ad referendum filio meo, qvi filio suo idem communicaturus esset, qvod intervallo 80 annorum fieri posset. Hoc pacto Moses, etiam eâ ratione, si quis eum ut nudum historicum respicere voluerit, non potuit falli, neque fallere coætaneos suos, ad qvos æque earundem rerum cognitio

cognitio pervenerat. Nam licet ipse non locutus sit cum Adamo, adeo tamen fide digni erant, à quibus hæc traditio ad eum pervenit, ut si ipse ab Adamo eam immediate accepisset.

§. Sed ne quis hæc ita supposita esse credat, existimans hos libros, ab alio compilatos, nullumque tales Mosen existisse, prout describitur: demonstranda eorum stultitia erit, qui hoc ita præ se ferunt. Ut vero id fiat, recurrendum erit à nostris temporibus usque ad Mosis. Ubi I. notamus stulti esse existimare, libros novi Testamenti suppositios esse, qui non solum inter tot gentium à tot retro seculis versantur manus, sed etiam in tot linguas translati sunt, ut ab omnibus intelligi queant; à tot fide dignis authoribus retro citati, usque ad Apostolorum tempora: qua de re Historia Ecclesiastica luculentissimum refert testimonium, ita ut ridiculum sit, tot historiarum scriptorum fidem in dubium vocare.

§. Sed ut distincte singula patefiant, recurrendum de seculo in seculum, donec per ventum fuerit ad tempora Constantini Magni & dum deprehendimus ea, quæ ab illo tempore ad nostrum usq; ab historicis memorantur, præsertim religionem Christianam concernentia, in dubium à nemine vocari posse. Ne vero suspicio alicui fortassis suboriatur, Monarcham hunc, qui summa rerum potitus, in occidente & oriente leges præscribebat, potuisse condere religionem Christianam, vel vi, vel singulari artificio, utpote quæ conduceret ad stabiliendum ejus regnum, magis quam Paganorum religio; sciendum erit, huic suspicioni nullum relinqu locum, consideranti statum religionis Christianæ tempore Constantini Magni, & iis, quæ præcesserunt eum, temporibus, inveniuntur enim varia Scriptorum Ecclesiasticorum volumina, in quibus non solum de dogmatibus religionis Christianæ, de morte & resurrectione Christi, de ejus miraculis, effusione S. Spiritus agitur, sed etiam de persecutione Martyrum, sanguinem suum effunden-

tium pro confessione nominis Christi; quinimo ipsi pagani Scriptores, ante Constantimum Magnum, Christianorum mentionem faciunt. Si vero quis hos Scriptores existimaverit vixisse, vel ipsis Constantini temporibus, vel post, necessarium est illum, eos non solum sibi fingere insanos, qui crederent se imposituros fabulis coetaneis suis, sed etiam coetaneos eorum pariter omni ratione caruisse, qui pro veris sibi obrudi passi essent ea, quae sciebant a veritate remotissima. Testatur Eusebius, seculo quarto, Lib. V. Hist. Eccles. c. 2. 4.

6. Scriptores Ecclesiasticos plurimos seculis prioribus fuisse. Verba ejus sunt: Πλεῖστοι μὲν δὲ παρὰ πολλοῖς ἐσέπηντον τὸν γάρ τοι σῶζειν παλαιῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἑναρχεῖται σπερδῆς ὑπουργούμενοι. I. e. complura certe apud multos veteranum Ecclesiasticon Scriptorum, qui tum, sub Severo scilicet, vixerunt, exquisitæ diligentia monumenta huc usque reversantur.

§. Plurimos enumerat Episcopos in Ecclesia Hierosolymitana, Antiochena & Alexandrina. Lib. VI. c. 14. Scribit, quod tempore Origenis complures Ecclesiastici viri, eloquentiae laude praestantes, floruerint, qvorum epistolas, qvas alter alteri scripsierunt, adhuc reservatas reperire licuerit. Scripsierunt autem, de ministerii Ecclesiastici distinctione ab aliis statibus, ejus causa principali, Deo & Christo Propheta, minus principali, hominibus: vocatorum ordinatione, & officiis: De Scriptura Sacra: de Deo & ejus attributis & operibus &c. De ritibus Ecclesiasticis: de nave, de erroribus, & scandalis, de haeresibus; de remediis aduersus Haereses &c. quæ omnia complectuntur Scripta seculi tertii.

§. Seculum secundum non minus inclinavit variis scriptoribus. e. c. Quadrato Aristide, Sereno Grannio, Castore Agrippa, Egesippo, Papia, Justino, Melitone, Apollinario, Athenagora, Theophilo, Tatiano, Philippo Ecclesiae Gortynensis, Pinyto Cretensis Episcopo, Miltiade, Jrenao, Apollonio,

ño, Pantæno, Tertulliano, Rhodone, Serapionē, Victore &c. Qui fere eadem tractarunt cum iis, quæ seculum tertium ad nos traximus. Jam si ad seculum à salvatore nato primum ascendimus, deprehendimus, post Apostolos, Ignatium, Barnabam, cuius Epistola olim fuit laudata ab Origene, Lib. Cont. Celsum, Clementem Romanum. Neque reticendi erunt gentiles, qui hoc seculo testantur de Christo, ad quos sæpe provocat Tertullianus, contra gentes, E. c. cum de ecclipsi, Christo in cruce pendente, Apologet. contra Gent. 21. Sic ait: Eum mundi casum relatum in archivis vestris habetis: Pro Christi vera nativitate, allegat tabulas censuales Augusti Lib. IV. contr. Marc. c. 7. Censem Augusti, testem fidelissimum Dominicæ nativitatis, Romana Archiva custodiunt, quis, quæso, diceret, tot scriptores delirasse, sine delirio universi orbis. Qvod si sic, habemus qvod intendimus: Religionem Christianam ad Apostolorum tempora, quorum scripta Spiritus Sancti impulsu consignata in novo Jesu Christi testamento reperiuntur, omni suspitione falsitatis seu suppositionis imminem.

S. Sed ne quis postremum hoc gratis dici existimet, notandum erit I. Qvod facile quidem sit Scriptori Prophano supponere scriptum aliquod, utpote qvod non magni sit momenti neque multos concernat, secus vero se res habet cum iis scriptis, quæ universum populum spectant, salutemque ejus temporalem & æternam pariter concernunt. 2. Qvod extremæ dementiæ oporteat eum esse, qui pertinaciter morte sua obsignare traditionem à se fictam voluerit; quod cum ab Apostolis factum annales Ecclesiastici unanimi consensu referant, necessum est, eorum doctrinam, ob quam mortem operabantur, non ab illis, ut nudis hominibus, profectam esse, sed à Deo, quam proinde sanguine suo obsignare haud detestabantur.

§. Jam ascendimus ad examen librorum veteris Testamenti in quorum scrutinio pari methodo mihi procedendum erit; Primum examinando, num usqve ad tempora, Ptolomæi Philadelphi, aliqua suppositio fieri potuisset.

§. Paucis hoc absolví poterit, licet spaciū sit annorum communi calculo 270. Annorum præter propter. Constat enim Ptolomæum Philadelphum, opera variorum interpretum, curasse transferri Vetus Testamentum in lingvam Græcam, illudqve hoc pacto inter gentes evulgatum fuisse.

§. Qvandoqvidem de Canonis veteris testamenti auctoritate mihi jam summa sit cura, &, pro illa stabilienda, versio in Græcam linguam sub Philadelpho facta haud parum faciat, dispiciendum erit, num tota vel aliqua ejus pars tantum versa fuerit, cum non desint illi, qvi universam Sacram Scripturam veteris testamenti, ab interpretibus memoratis, versam vel dubitent, vel negent. Gedalias in Catena Kabbala fol. 24. In dubio versatur, in hunc modum scribens: Inquirere nunc conveuit, an translatio ista fuerit tantum qvinque librorum legis, an totius Scripturæ? circa hoc etiam nescio in quam partem sit propendendum; non invenio rem dilucide explicatam, eo quod sint rationes in utramque partem. Joseph autem in præfat. Antiq. Judaic. id videtur negare, dum hæc affert: Καὶ μανῆ ὅτι πρέπει εὐάριστος, τῷ μὲν ἀρχιεξέως μημεῖθαι τὸ μεγαλόψυχον, τῷ δὲ βασιλεῦ πολλὰς ὄμοις ὑπλαβεῖν καὶ νῦν εἶναι Φιλομαθεῖς, ἃ δὲ γάρ πάσους ἐκένος ἐΦῆ λαβεῖν τὴν ἀναγεφόν, ἀλλ' αὐτὰ μόνα τὰ τῷ ιόμῳ παρέδοσιν οἱ πεμφθεῖτες τὴν ἐξηγησίαν πρὸς τὴν Αλεξανδρεῖαν, i. e. etiam mihi conuenire existimavi imitari Pontificis magnanimitatem, ducendo multos similes illi regi (Ptolomæo) cupiditate discendi teneri; neque enim ille omnem Scripturam adeptus est, sed solum ea, quæ legis sunt, trahiderunt, ii, qui missi sunt, propter interpretationem, Alexandriam. Videtur Dn. D. Kortholt acqviescere sententiæ Grettzeri,

czeri, qui ex allatis Josephi dictis, hoc judicium fert: *Qui
bus verbis aperte satis testatur Josephus, non totam Scriptu-
ram, sed totam Mosaiam legem à 70. interpretibus fuisse ver-
sam. Et ita intellexit Josephum S. Hieronymus in quæst. He-
braicis, his verbis: Accidit ad hoc quoque quod Josephus, qui
70. interpretum ponit historiam, quique tantum ab eis libros
Mosis translatos refert. Nec dubito, quin S. Hieronymus hac
scribens ad prædictum locum Josephi respexerit: Quid in Cap. 5.
Ezechielis eandem sententiam non modo Josepho, sed & Ariſteo
& universæ Judæorum Scholæ tribuit; Quid etiam facit in. c.
2. Michæ. Cl. Leusden. Philolog. Hebr. Mixt. dissert 3. Jo-
sephum in historia de Græca versione nonnunquam hallucina-
tum fuisse, & propterea cum grano salis ejus verba, præcipue
de hac versione, capienda esse censet. Paucis interceden-
tibus addit: Non mirum est, Josephum in bac historiâ fuisse
hallucinatum, cum aliquot secula intercesserint inter versionem
adornatam, & tempora Flavii Josephi. Sed accuratius inspi-
cienti mihi verba Josephi non videntur illa parere hunc sen-
sum. Josephus enim proposuit sibi imitandum Eleaſari ex-
emplum, existimans plures, instar Philadelphia, teneri cupidi-
rate cognoscendi scripta Hebraica, ideoque aggressus est an-
tiquitates Judaicas describere, rationem addit: οὐδὲ γὰρ πᾶσαν
ἐνέπονες Φιλάδελφος ἐΦη λαβεῖ τὴν ἀναγνώφην, quod non verten-
dum erit cum Gretzero, quanquam ille non totam Scripturam
adeptus est. Ied. neque enim ille omnem Scripturam &c. Su-
perlunt mihi aliqua scribenda; quia sola illa, quæ ad legem
pertinent tradiderunt ii, qui missi fuerant Alexandriam, in-
terpretationis faciendæ gratia, i. e. ea quæ ad totum Vetus
testamentum pertinent, nam notum est ex scriptis Rabbinorum
& Thalmud, legem seu תורתה, non tantum stricte notare li-
bros Mosis, sed etiam totum Vetus testamentum. Rabb. Azar-
cas lib. אמרו בינה sermonum intelligentiæ c. 7. juxta finem*

הֲלֹא אָמַר לְחַלְלֵנִי בְּחַרְבָּה מִקְוָתָיו שֶׁ תּוֹרָה לְלַל חֲנִכָּיוֹם
nonne apud sapientes nostros B. M. multa loca
reperiuntur, in quibus nomen legis complectitur etiam Pro-
phetas & Hagiographa. Sic Thalmudistæ ex Psal. 84. v. 5. Et
Esaj. 55. 8. Probantes resurrectionem mortuorum, vocant illa
loca legem:

§. **כִּי** לְתֹהוֹת הַמְתּוּם מִן הַתּוֹרָה sic resurrectio mortuo-
rum ex lege probata est. Quid opus est multis? ipse Salvator
noster appellat Psalmos Davidis legem, dum verba. *Psal. 85:*
19. allegans, inquit: in lege eorum scriptum est. Hinc,
cum memorato Rab. Asaria, nihil hærebo in amplectenda eo-
rum sententia, qui totum Vetus Test. versum esse ajunt sub
Philadelpho: cujus verba in latinum versa ita sonant. In
particulari cum consideramus causam, quæ movit Ptolomæ-
um, ut quæreret interpretationem legis Mosis, pariter etiam
movit eum ut quæreret interpretationem omnium Prophetar-
um & Hagiographorum, ut extolleret & perficeret cum iis
Bibliothecam suam, ne ullus liber in ea deesset.

§. Quandoquidem jam ostensum est, Sacram Scriptu-
ram Veteris Test. in lingvam Græcam versam esse, tempore
Philadelphi regis Ægypti secundi, facile apparebit, illam non
potuisse supponi ab illo tempore, postquam non solum in mani-
bus Judæorum, sed etiam gentium, versari cœpit: quomodo
enim gentes quæ maxime legibus, institutis & ceremoniis à
se invicem distabant in hoc conspirare potuissent, ut tot volu-
mina Sacra, in fraudem posteritatis, supponerent?

§. Jam ad tempus Esdræ transitum faciam, spacium di-
metiens 130 annorum, considerando num hoc intervallo sub-
oriri jure alicui possit suspicio suppositionis sacrorum librorum?
Sed tantum abest, ut hujus vestigium in historiis reperiatur,
ut potius ex scriptoribus, non solum hoc tempore inclarescenti-
bus, sed etiam ante Esdram, Theopompo, Theodecte & Ari-
stotele

stotele, contrarium evincatur. Priores, referunt Aristeus de
 70 interpret. & Jos. Antiquit. lib. 12: c. 2. pœna gravi affe-
 ctos, quod de sacris voluminibus nonnulla delibassent, & inter
 sua interseruissent scripta Theopompum nempe fuisse mentis,
 Theodectem oculorum usu divinitus privatum. Ex Aristote-
 lis Scriptis idem conjicere licebit, qui cum diceret Deum &
 Materiam rerum omnium esse causam, à Mosis scriptis illum
 id hauiisse certum est, referente Clearcho discipulo ejus, Ari-
 stotelem cum Judæo quodam in Asia fuisse conversatum. E-
 jus intelligentiæ quid sunt aliud, quam Angeli à Mose & aliis
 scriptoribus sacris insinuati? Alia brevitatis causa transeo.
 Hinc Clemens Alexandrinus Strom. 5. asserit, promptum &
 facile fuisse Aristobulo Judæo ostendere, ex Mose & Prophetis
 peripateticam Philosophiam manasse: Hisce addi potest Heca-
 tæus Abderita, qui de Judæis scribens, eorum instituta proba-
 vit; nec non Socrates, qui ante Esram, in Phædro Platonis,
 Theutho Ægyptiorum attribuit rerum plurimarum inven-
 tionem.

§. Hinc promovebo divitorem ad tempus separationis
 decem tribuum, intra quod volumina sacra supponi non po-
 terant, quandoquidem decem istæ tribus, in Samariam libros
 Mosis secum jam, deportarint. Sed ne quis existimet, hoc
 infringere autoritatem reliquorum, nempe Josuæ, Judici-
 cum &c. Librorum, quod memoratæ tribus non transpor-
 tarint eos cum libris Mosis: Cujus rei ratio non videretur alia
 reddi posse, quam quod non dum extiterint; quo pacto eorum
 origo referenda esset in tempus recentius solito. Notandum
 erit, Mosis libros magis decem tribubus curæ fuisse, propter
 legem, religionem, & ceremonias in iis contentas, quam
 reliquos qui ipsi visi sunt magis spectare terram Cananæam,
 ejus occupationem & distributionem, ad eos haud plus spe-
 ctantem, & proinde illos tantum & non hos, in Samariam
 avehebant.

§. Sed

§. Sed neque tandem supponi poterant, tempore quod intercessit Mosen & memoratam separationem, intervallo circiter 580 annorum, cum id aut à subditis, aut ab imperantibus fieri debuisse. Verum non potuit id à subditis; quomodo enim potuissent conspirare unanimiter in id, quod ipsis grave & onerosum esset? ut sunt statuta, sacrificia & Ceremoniae, quæ in libris Mosis populo præscribuntur. Neque ab imperantibus; quia, præterquam quod subditi haud passi essent, sibi sub specie verbi Dei obtrudi id, quod scivissent haud profectum esse à Deo, neque imperantes ipsis, inter quos multi impii fuerunt, hoc permisissent, cum multa eorum dedecori memoriae, tradita reperiantur. Imo impossibile fuisset supponere hujusmodi libros, nisi in oculos omnium id incurisset nam nihil tam facile fuisset, quam suppositionem illam deprehendere, vel (1.) ex solo examine, num singulis septem diebus seu Sabbathis lecti fuerint, juxta præscriptionem in iis libris contentam? Vel (2.) num antea celebrata fuerint festa Solemnia, Paschatos, Pentecostes & Tabernaculorum? Vel (3.) num leges præscriptæ à Mose ab eo tempore, quo tradebatur eum vixisse, vigorem suum obtinuerint? Harum & fortassis plurium circumstantiarum intuitu, facillime detegi potuisset si subesset aliquis fucus aut suppositio.

§. Ex his patet, quomodo res scriptæ à Mose ei fuerint notæ; quomodo non declinarit à veritate in favorem alicujus; quomodo libri biblici non putuerunt supponi; & quomodo non potuit falsum pro vero obtrudi, sine reliquorum, quorum intererat, notitia, qui utique id non exceperint, cum alias satis appareat, quantum sese opposuerint pio Mosi: ut nihil dicam de eo, quod Moses nunquam tam absurdus fuisset, ut credidisset se tale jugum cervicibus impositurum subditorum quod Petrus Act. c. 15: v. 10. asserit eos portare non potuisse, si novisset se nulla dignitate clarum fuisse apud eos; Verum cum probe

probe scirèt, hanc dignitatem sibi conciliatam, tam iis miraculis, quæ Deus coram eo patravit, in vocando eo ad ministerium suum, quam iis, quæ ipse fecit, ad demonstrandum missionem suam, qua gaudebat, divinam, nihil dubitavit de successu in propaganda sua doctrina. Ergo nulla causa subest, cur fidem tanto scriptori denegemus; quod erat demonstrandum.

CAPUT DECIMUM

PROBAT DIVINITATEM SACRÆ SCRIPTURÆ, EX MIRACULIS INILLA DESCRIPTIS.

§.

Inter argumenta externa, pro adstruenda autoritate Sacræ Scripturæ seqvuntur miracula, quibus sacri scriptores probarunt missionem suam à Deo, scriptorumque suorum divinitatem. Procedit hoc argumentum, postquam ostensum est, scriptores Sacræ Scripturæ fide esse dignos, utpote qui non nisi ea, qvæ facta sunt, scriptis mandaverant. Cum vero referant plurima stupenda miracula edita, qvæ non potuerunt proficisci à causa finita, seqvitur ea profecta esse à Deo infinito, qui fidem dictis hoc pacto conciliare voluit. Inter qvæ clariora sunt Mosis, Eliæ, Elisæi, Christi & Apostolorum. Insaniam insani authoris tractatus Theologico-Politici, de libert. Philosophandi c. VI. nihil moramus, dum ostensurum se promittit, nihil contra naturam contingere, sed ipsam æternum, fixum & immutabilem, ordinem servare. Conatur ille hoc probare ex identitate intellectus & voluntatis divinæ, ut, quemadmodum Deus non potest aliter rem intelligere, quam est, ita neque potest eam aliter velle. Existimat memoratus author, idem esse, cum dicimus Deum aliquid velle, ac cum dicimus Deum idipsum intelligere. Qvare eadem necessitat-

G

te, qua

te, qva ex natura & perfectione divina seqvitur, Deum rem aliquam ut est intelligere, ex eadem necessitate sequeretur Deum eandem, ut est, velle. Sed non venit bono homini in mentem, Deum esse causam liberrimam, qvi ex libera sua voluntate agit juxta & præter naturam; neqve destructum iri immutabilitatem ejus, qvanquam ex voluntate mutationes siant in natura. Nam ab æterno omnia voluit, qvæcunque in tempore vult, fueruntqve ea in simplicissimo ejus intuitu, prout in tempore nunc sunt, vel alias eventura fuerant. Deinde concedimus libenter, intellectum & voluntatem, ex parte Dei, non differre realiter, cum nulla compositio seu distinctio realis in simplicissimam ejus essentiam cadat; differunt tamen ratione ratiocinata duo hæc, dum dicimus Deum aliquid velle, ac cum dicimus Deum idipsum intelligere, nam Deus plura intelligit, quam quæ vult: intelligit Deus multa possibilia, qvæ tamen nunquam in actum deducere vult; intelligit ille itidem peccata hominum, à qvibus abhorret ejus voluntas. Præterea non pugnant inter se, naturam naturaliter servare æternum, fixum & immutabilem ordinem, & Deum aliquando operari præter eundem ordinem; sæpe enim talia effecta producuntur, qvæ nullas causas naturales agnoscere queunt, & proinde sunt effecta omnipotentis Dei; qvi qvemadmodum supernaturaliter omnia ex nihilo creavit, ita etiam immutare illum ordinem poterit, quando voluerit. Qvas præterea Anonymus ille sibi singit absurditates ex eo, qvod dicimus miracula fieri, sunt absurdæ, qvod facile qvilibet deprehendet, qvi absqve passione eas examinaverit.

§. Cum satis clarum sit miracula fieri, dispiciendum erit, num argumento esse possint, pro authoritate divina Scripturæ? ratio dubitandi inde oritur, qvod etiam præstigiatores, non solum in Ægypto imitati sunt Molæ, sed etiam Moses,

Moses, Deut. 13. 1. 2. admonet Iraelitas, ut caveant sibi ne
 à Pseudoprophetis decipientur propter miracula, qvæ edituri
 erant. Verum sciendum, ejusmodi præstigiatores & Pseudo-
 prophetas portenta edidisse, miracula autem proprie seu
 נִפְלָאוֹת soli DEO competere, Psal. 72: 18. 136: 4. Inter quæ
 hæc intercedit differentia: Quod miracula realiter, absque e-
 lusionibus, in iis rebus sunt, quæ supra naturalem ordinem
 aut efficiendi modum existunt, & à causis finitis patrari ne-
 queunt; signa vero & portenta, vel præstigiis & illusionibus
 diabolicis, vel in effectibus realibus, sed à causis finitis, per
 causas naturales producuntur. Hoc pacto edunt præstigiato-
 res, ope dæmonum, signa seu portenta, cum scilicet illorum
 operâ ludunt vel (α) cum objecto, dum illud variis modis
 versant, celeriter huc & illuc agitant, vel removendo, vel ad
 organum sensorium proprius appellendo, seu aliis situationibus
 afficiendo; vel (β) cum organo sensorio, dum faciunt objec-
 tum apparere aliter qvam est, mutando Spiritus sensorios,
 qui proinde transmittunt ad Phantasiam objectum aliter quam
 in se illud est. Vel (γ) in medio cum illud variis modis af-
 ficiunt. ne deferat objectum, tali facie, ad sensum, qua natu-
 raliter fieri deberet. In effectibus realibus consistunt signa &
 portenta, cum ope dæmonum revera quidem talia sunt, qvæ
 lia apparent, sed producuntur modo inusitato, vel quid pro
 quo substituendo, vel commovendo causas naturales, ut citius
 aliquid efficiant, quam per naturam fieri solet. Qvod ve-
 ro ex hoc genere non fuerint miracula Mosis, vel exinde ap-
 parebit, dum signa in Ægypto, à Magis seu præstigiatoribus
 effecta, ad illius miracula conferuntur, quantum enim hæc
 ab illis distant, facile innotescet intuenti, vel baculos, præ se
 ferentes speciem serpentum, devoratos à baculo Mosis, in ser-
 pentem mutato, vel impotentiam eorum, quod non potue-
 rint pediculos educere; ut reliqua taceam, quæ sunt edita

non solum à Moše, sed etiam ab aliis sanctis DEi hominibus, quæ non potuerunt principaliter proficisci nisi ab infinito & omnipotenti DEo. Sequitur ergo Sacram Scripturam, quæ ab iisdem hominibus ministerialiter tradita est, divina pollere auctoritate; quod erat demonstrandum.

CAPVT UNDECIMUM

*INSINUAT, IN QVANTUM SCRIPTURÆ SACRAE
AUTHORITAS AB ECCLESIAE TESTIMONIO
DEPENDEAT.*

§.

Quandoquidem Pontificii existimant, auctoritatem Scripturæ Sacrae unice dependere ab Ecclesia, non erit prætereunda ejus aestimatio, ut, quantum ei tribuere, in præsenti negotio, debeamus, innotescat. Nimium hi, fascinati amore Ecclesiae, matri suæ adscribunt, præ se ferentes, Scripturæ Sacrae auctoritatem adeo ab Ecclesia testimonio dependere, ita ut omnia, etiam ratione sui & intrinsecæ constitutionis, mutuetur ab Ecclesia. *Nil divinitatis inest scripturis, nisi quantum accepit ab Ecclesia,* inquit Sacrilegus Andrad. lib. 2. defens. Concil. Trident. ejusdem impietatis est vox Pistorii contra Menzerum, dicentis: *Falsum est, per se inesse Scriptura divinitatem.* Mitiores tamen sunt nonnulli recentiorum, qui quidem fatentur, Scripturam Sacram auctoritatem suam, quo ad rem & secundum se, habere à DEo; tamen, quo ad nos, unice illam ab Ecclesia dependere inquiunt. Nos, præmissa distinctione inter testari de Scripturæ auctoritate ministerialiter, & *divinitatis* seu auctoritative illi indere aliquam præcellentiam seu auctoritatem; dicimus Ecclesiam priori modo versari circa Scripturam Sacram, non tamen ut ejus auctoritas, quo ad nos, unicè & in totum ab Ecclesia dependeat, sed ut sit

ut sit instar reliquorum testimoniorum extēnrorum, ē qvibus authoritas Scripturæ Sacræ innotescit. Proinde relegamus tanquam Ecclesiæ minime competentem authoritatem ~~dīcasūtū~~
& ~~āvīonēgīcēmū~~: Nam 1. qvicqvid à DEO solo immediate dependet, illud etiam authoritatem suam immediate à DEO solo hahet: Scriptura Sacra immediate à DEO dependet, 2. Pet. 1. v. 21, Ergo &c. 2. Qvodcunqve Ecclesia ex se & sola efficere non potest, id illi originaliter & soli non erit attribendum; sed Ecclesia ex se & sola non potest authoritatem indere Scripturæ Sacræ. Ergo &c. minor probatur, qvia Ecclesiæ authoritas munienda erit ex verbo DEI; nam licet fide humana, ob testimonium Ecclesiæ aliorumqve argumentorum, credamus Scripturæ Sacræ divinitatem, tamen adhuc deest fides divina, qvoad ex ipsis Scripturis, interna efficacia gaudentibus, convicti fuerimus. Illustrari hoc poterit exemplo Samaritanorum, qvi primum credebant mulieri (qvæ mystice repræsentat Ecclesiam) dicenti se vidisse Christum, sed postqvam ipsi ad Christum deducti fuerunt, inqviunt: *Non amplius propter tuam loquelam credimus, ipsi enim audivimus, & scimus qvia hic est vere Salvator mundi Christus*, Joh. 4: 42. Qvo sensu intelligendum erit dictum Christi, Joh. 5: 34. Ego non ab homine testimonium accipio, scilicet authoritativum, alia enim testimonia majora habebat, qvæ authoritatem illi conciliabant, qvod esset filius DEI, mundiqve Messias. Similiter inest Scripturæ Sacræ sua authoritas & ~~āvīlīfīa~~, qvam Ecclesia illi non potest conferre; interim nou negamus, Ecclesiam manuducere & inclinare convertendos ad assentiendum Scripturæ Sacræ, tanquam verbo DEI.

§. Verum cum hoc Ecclesiæ tribuo, non intelligo cœtum aliquem particularem, sed per terrarum orbem diffusam multitudinem hominum eruditorum, ad gremium Ecclesiæ Christi convocatorum; inter qves primi sunt illi, qvi vel cum

Apostolis conversati sunt, vel ab illorum manibus ἀνέγερται
aceperunt, deque illis fidele testimonium posteritati reliquerunt. Hos excipiunt omnes ii, qui ab eo tempore in societate ad Ecclesiam Christi spectante, ad hunc diem usque viixerunt, & concordi consensu receperunt Scripturam Sacram, tanquam Spiritus Sancti inspiratione consignatam. Absurdum enim est credere, inumeram multitudinem optimis disciplinis & moribus politam conspirare potuisse in tantum mendacium, ut testaretur illud verbum Dei esse, quod a DEo non esset profectum.

§. Sed quemadmodum Pontificii nimium Ecclesiæ tribuunt, ita non desunt illi, qui omnem auctoritatem ei denegant transeo argumenta Calvinianorum, quibus auctoritatem Scripturae divinam tantum innotescere ex solo Spiritus Sancti interno testimonio probare conantur, quæ passim in Scriptis Polemicis reperiuntur discussa. Inter Fanaticos haud postremus est Edvardus Baro Herbert de Cherbury, qui in appendicibus ad tractatum de causis errorum, totus sudat in labefactando testimonio, quod ab Ecclesia peti potest, pro Sacrae Scripturæ auctoritate divina. Statim ab initio in appendice priori inquit: *plane liquet, multas pro seculi & religionis varietate in praesens extare & olim extitisse fides sive Religiones, quarum utique non tanquam cœlitus quodammodo traditam asseverarint Nomothetae; adeo ut hanc in Europa, illam in Africâ & Asia, aliam demum in ipsis Indiis comperiat viator; euidem à natali solo deducta argumenta vix ullibi prætulerim.* Existimat Baro, haud plus auctoritatis tribuendum esse Ecclesiæ Christianæ, in testando de Scripturæ Sacrae divinitate, quam reliquis sive Muhamedanis, sive aliis quibuscumque religionibus addictis, & testantibus de earum auctoritate. Quo tendunt verba: *Euidem à natali solo deducta argumenta vix ullibi prætulerim.* In Appendice posteriori hæc affert: *Annon ea, que ex au-*

ex authoritate Scripturæ codicum (ut vocantur) quovis seculo vel regione receptorum, hisce articulis scilicet quinque natura notis) addi solebant, sint sua in origine suspecta, involuta & controversa, quin & à Cætibus illis, quibus alia placuere fides, toto genere rejecta, uti quæ nulla demonstratione necessaria fulciantur? arguit Baro Scripturam Sacram incertitudinis, ob defectum testium, quod nulla demonstratione necessaria fulcitur; sed videamus, quo usque pervenire poterit præconcepta hac insimulatione. Quantum ad locum appendicis prioris, fallitur ille valde, cum æquiparat alias orbis fides cum ea, quæ in Sacra Scriptura fundatur. Diximus, per Ecclesiam nos intelligere, non cœtum aliquem particularem, hic vel alibi locorum congregatum, sed diffusum per totum universum, qui cœtus unanimi consensu testatus est de authoritate Scripturæ. Proinde ipsi ostendendum esset, talem universalem cœtum aliquando testatum fuisse similiter de reliquis religionibus, si obtainere vellet id, quod pertendit; quod in æternum præstare haud poterit; quamobrem collatio ab illo instituta valde claudicat. Nam utut in veteri testamento inter fines arctiores constituta fuerit Ecclesia Dei, in novo tamen nullos habuit limites, exeunte sono Apostolorum in universum orbem; prout historiae omnium temporum id satis testantur. Eadem opera enervantur ea, quæ in Appendice posteriori affert; nam quomodo possunt illa in origine sua esse suspecta, involuta & controversa, quæ universali Ecclesiæ testimonio nituntur: quæ sunt in sua origine bonæ sidei, clara & absque ulla controversia, uti superius ostensum dedi. Quod autem addit *cætibus illis*, quibus alia placuere fides, toto genere rejecta; id nihil detrahit authoritati Scripturæ Sacrae; nam quid officeret veritati causæ alicujus, si falsi testes insurgerent contra aliquem, cum notum sit illos, in favorem veritatis antea testatos fuisse alter, nunc vero vel deceptos, vel ex malitia mutasse mentem suam

suam. Tandem addit Baro hanc rationem, ut quæ nulla demonstratione necessaria fulciantur. Fateor id verum esse, sed neque reqviritur ut illa demonstrentur naturaliter per causas, suas, quæ supra naturam sunt, & nullam connexionem cum principiis naturæ habent. Nam, qvicquid Deus dixit, reverenter credendum est, illud nobis erit unicum principium, propter quod ea, quæ revelatione divina nobis innotuerunt, credenda sunt. Remanet ergo Ecclesiæ authoritas sua testandi, fide probabili & humana, de scripturæ authoritate quo ad nos & nostram cognitionem, ita ut nulli sub sole scripturæ tam amplum fideque dignum testimonium adhiberi possit. Qvæ alias argumenta afferri solent pro authoritate Sacrae Scripturæ, à constantia Martyrum plus quam humana in perferendis cruciatibus gravissimis, propter veritatem doctrinæ cœlestis, à subita per totum terrarum orbem propagatione, nec non à mirabili conservatione inter tot tantasque persecutions, haud vacat ob alia muneris impedimenta discutere; proinde ab hisce transeo ad argumenta interna, qvæ authoritatem Sacrae Scripturæ adstruunt.

CAPUT DUODECIMUM DE CARACTERIBUS SCRIPTURÆ SACRÆ DIVINITATIS SPIRANTIBUS.

§.

Argumenta pro Authoritate Sacrae Scripturæ ab intra petita, sunt duorum generum; vel enim sunt demonstrativa & fidem divinam generantia, vel probabilia seu fidem humanam gignentia; prioris generis argumenta sunt firmiora, & rem totam absolvunt, interim posterioris non erunt censenda inutilia, præsertim ratione habita ad eos, qui Sacram Scripturam detrectant legere vel audire, per quæ media authoritas Sa-

C A P U T X I I .

57

tas Sacrae Scripturæ in cordibus ipsorum obsignari posset. Illi enim homines sensim erunt convincendi externis signis credibilis & internis, qvibus animi eorum disponuntur, ad recipiendum Sacrae Scripturæ testimonium.

§. Argumenta interna probabilia, petuntur à rebus Sacrae Scripturæ contentis; quæ vel simul lumine naturæ notæ sunt, vel solum fide innotescunt. De iis qvæ lumine naturæ etiam notæ sunt, nemini nisi ei, qui lumine hoc privatus est, dubium esse poterit, præsertim cum tradit eas Sacra Scriptura non confusè, prout illas à natura habemus, sed clare & distinctè, ita ut in multis excedant omnem naturalem cognitionem, explicando eas secundum specificam & propriam suam rationem.

§. Postquam de hujus rei veritate & evidentiâ persuasi sumus, provehimus in assensum rerum, à fide sola dependentium, hujusmodi argumento: Qvæcunque Scriptura ea dogmata, quæ lumine naturæ quodammodo nota sunt, non solum cum eo congruenter, sed etiam pleniori & perfectiori modo tradit, quam ut potuisset solo luminis naturæ beneficio fieri, illa Scriptura, adeoque dogmata ipsa, authore & directore DEO sunt tradita: atqui Sacra Scriptura ea dogmata, quæ lumine naturæ quodammodo nota sunt, non solum cum eo congruenter, sed pleniori & perfectiori modo tradit, quam ut potuisset solo luminis naturæ beneficio fieri; ergo illa Scriptura taliaque dogmata authore & directore DEO sunt tradita. Majoris veritas per se liquida est. Minor vero probari potest, recensione variarum in Sacra Scriptura rerum contentarum. Exempli causa, sufficiat una vel altera. Naturæ notum est, unicum tantum Ens infinitum & æternum esse, à quo omnia cætera dependent, cui non solum congruit assertio Sacrae Scripturæ, quæ variis in locis infinitatem & æternitatem Dei, non solum deprædicat, verum etiam explicat, quomodo &

qvo ordine res cæteræ ab eo creatæ sunt & dependent. Si penitus rimari admirandum ordinem, in productione & exornatione rerum, intra sextidum creatarum, lubet, inveniemus non solum eum congruere cum ratione, sed etiam varia explicare distincte, plenius & perfectius, qvam à natura suggeri possunt. Deprehenditur ibi progressus à simplicioribus ad minus simplicia, seu ad ea, quæ ab iis componuntur. Primum conduntur fundamenta, deinde ea, qvæ iis innituntur. Illa sunt cœlum & elementa, utpote principia hujus universi, cœlum enim ambitu suo cætera omnia complectitur, & instar vinculi intra se deinceps continet reliqua: Ita etiam luci primus inter mundi elementa & initia locus datus est, non solum ob simplicitatem, sed etiam ob exigentiam; qvandoqvidem conveniens erat, in primordio rerum lucem creare, qva cætera creanda collustrarentur. Reliqvarum rerum productionem congruenter ad rationem descriptam deprehendet facile qvis, qvi ad amissim rationes eas examinare gestit. Sed ut digitum intendam in ea, qvæ lumine naturæ haud innotescere potuerunt, inter ea est ordo elegans, per sextidum observatus. Præsertim vero eluceat hoc in hominis creatione sapienti, qvi cum duabus constet partibus, haud eo, qvo aliæ creaturæ, creatus est modo; sed memoratur insuper creato corpori Deum spiritualem non solum indidisse animam, sed etiam foeminam è costa viri exstruxisse. Hæc omnia congruenter naturæ describuntur, sed tamen à natura haud fuerunt nota.

§. Qvandoqvidem nulla suspicio falsi, cum ratione subesse poterit in iis, qvæ conjunctim nobis constant naturâ & fide, nulla etiam ratio dari poterit, cur dubitemus de iis, qvæ mera fide innotescunt. Nam utut ea argumentis à lumine naturæ petitis demonstrari non possint, neqve tamen contrarium ullis argumentis evinci poterit. Sufficit authori alicui ad con-

ad conciliandum sibi fidem, si in iis omnibus veritatem sectatus fuerit, qvæ alias nobis vera esse innotuerunt, ut proinde non sit rejiciendus in iis, qvæ scientiam nostram superant, nisi manifestis argumentis demonstrare potuerimus, cum falsa pro veris obtrusisse.

§. Hisce suppositis dico Sacram Scripturam, illa, qvæ fide tantum tenemus, integritate, qvâ fieri debuit, nobis revelasse. Nam qvæ Scriptura perfectè & absqve omni errore tradit ea, ad qvæ qvidem naturalis cognitio qvodammodo attingere posset, sed tamen nihil determinare; postqvam vero aliunde determinatum est, non tantum non habet qvod opponat, verum etiam videt, qvam amicè congruant cum naturali cognitione; illa Scriptura non solum fidem meretur in reliqvis, qvæ remotiora sunt à cognitione naturali, sed etiam prodit, se non ingenio humano, sed inspiratione divina cinnatam esse. 2. Qvæcunque Scriptura tradit ea, qvæ ab omni acumine rationis humanæ sunt remotissima, illa non potest originem ducere ab hominibus; atqvi Scriptura Sacra tradit ea, qvæ ab omni rationis humanæ acumine sunt remotissima. E non potest originem ducere ab hominibus. Majoris subjectum & prædicatum ita cohærent, ut se mutuo ponant. Minor etiam evidens erit ei, qvi mysteria in Scriptura Sacra manifestata meditari voluerit, qualia sunt; Deum unum essentiâ tribus existere personis; filium qui natus est à patre, ab æterno natum esse, ejusdemque individuæ essentiæ cum patre atque Spiritu Sancto, qui tamen sunt ejusdem inter se essentiæ & cum filio: quomodo qvæso ratio humana talia sibi fingere potuisset, quaæ manifestam contradictionem, cum naturali cognitione nunquam conciliandam, involvere videntur.

§. Sed ne quis veræ contradictionis arguat hæc mysteria, cum Swickero, & conseqventer Sacram Scripturam eò

minus authoritatis divinæ esse, quo manifestos errores tradit; notandum erit, non temere debere rationem humanam judicium suum de iis, quæ relatione mera constant, ferre. Fa-teor, duo verè contradictoria non posse simul esse vera, quod universaliter procedit, tam in Theologia, quam Philosophia. Nam neque Deus propter veritatem suam potest velle, ut sint simul vera, sed non erit penes hominem judicare de iis, quæ vere contradictoria sunt, in iis, quæ superant ejus cognitionem. Notum enim est, caligine densa intellectum humanum offusum esse, ut hæsitet in iis, quæ obvia sunt, proinde captivam ducet merito rationem in iis, quæ ab eo remota sunt. Absolum enim est pertendere, infinitum à finito capi posse. Sed ad reliqua hujus capit. s.

Cum varios variorum temporum authores ad examen revocamus, invenimus varias, pro ingenio cuiusque, res descriptas, præsertim dum pro dirigendis hominum moribus, ut feliciter vivant, sudant; hinc nonnulli ad voluptates sectandas eos allicere satagunt, nonnulli ad divitias corradendas exhortantur. Alii honorum stimulis agitati, eos appetendos esse enixe svadent; alii existimantes eos salvos, qui sublimibus speculationibus operam dant, ut iis toti vacent, incitant mortales. Alii virtutis exercitio referunt id, quod hominem beatum efficere possit, etiam hoc additamento: quod virtus sibi ipsi precium sit: quorum sententias dum libramus nullum prorsus divinitatis characterem eos præ se ferre animadvertisimus. Prima adeo ab illo abest, ut cuivis primo intuitu satis constet, magis brutis, quæ solummodo corporea sectantur, quam homine, cuius potior cura de nobiliore sui parte anima erit, dignam esse vitam. Neque illi, qui pro opibus cumulandis student, divinitatis charactere participare poterunt, quia præterquam quod sunt res maxime fluxæ, & variis casibus obnoxia,

noxiæ, inquietos reddunt possessores suos; tantumq[ue] ab-
est ut illorum desiderium expleant, ut id magis augeant nam,

*Nec Cræsi fortuna unquam, nec persica regna,
Sufficiunt animo ---*

ut nihil dicam de malis artibus, quibus pecuniæ corradi inter-
dum solent.

§. Haud magis eorum scripta, qui pro honoribus unice
expetendis militant, sensum divinitatis redolent; hoc pacto
enim homines incitantur ad superbiam, ad contemptum in-
feriorum, imò ad æqviparandum se, si fieri possit, Deo, cu-
jus ne quidem vocem, instar Pharaonis, audire mallent, at-
tribuentes sibi cum Nebucadnezare id quod Dei est.

§. Sed neque illorum dogmata sufficienti divinitatis cha-
ractere prodeunt, qui in contemplationibus sive idearum a-
liarumve rerum, felicitatem collocant. Ut enim homo non
tantum ad theoriam, sed etiam ad praxis creatus est, ita in
illorum scriptis desideratur posterius, imo id quod præcipuum
in hominis vita est, tam ratione ad se invicem, quam ad con-
ditorem suum habita.

§. Qui virtutem ejusque exercitium svadent, & qui-
dem maximè ob hanc rationem, quod ipsa sibi sit precium,
tantum absunt à divinitatis charactere, ut sensum divinitatis
negent, exstruentes hoc pacto virtutem tanquam idolum a-
liquod adorandum. Non enim ausi sunt horum dogmatum
autores excitare homines ad virtutis studium autoritate Dei,
quia non convenerat inter illos de natura Dei. Ad minimum,
licet nonnulli, duce recta ratione, proprius ad Dei naturæ,
cognitionem pervenerint, inter quos Plato esse poterit apud
Græcos, & Cicero apud Latinos: Tamen hi scriptis suis, pro-
pter vulgus, quod opinione plurium Deorum imbutum erat,
non sustinuerunt id divulgare. Qui præterea de republica e-

jusque administratione scripserunt, tam parci sunt in commemo-
rando Deo & dirigendo omnia ad ejus honorem, ut satis
se suo officio functos esse gaudeant, cum conducibles regu-
las, ad felicem reipublicæ statum obtinendum, delinearint, in
hoc summam felicitatem constituentes. Ita liquidum erit,
qvo pacto in scriptis gentilium nulli, vel admodum exigui,
reperiuntur characteres divinitatis, qvi proinde alibi erunt quæ-
rendi, qvi que adeo in Sacris Scripturis obvii sunt, ut haud
multum laboris nobis faceant in iis inveniendis.

§. In genere hoc ausim dicere, quod diverso insilit
Sacra Scriptura tramite ab iis scriptis, quæ modo tetigimus.
Condemnat illa voluptates, divitias & honores: Cum statum
regiminis depingit, à benedictione Dei non solum illum or-
tum ducere, sed etiam in Dei honorem de illo laborandum
esse, docet. Omnem etiam cognitionem à Deo & in Deum
deducit; de Deo & ejus cultu illi præcipua est sollicitudo, ad
illius honorem omnia refert, nulla pagina absqve illius men-
tione, si tantum genealogias quasdam & historiarum recensio-
nes exceperimus.

§. Si genus dicendi respicimus, est illud sublime & hu-
mile: sublime, ratione rerum ab intellectu remotarum; hu-
mile, ratione verborum, à Spiritu Sancto dictatorum: cum
secus in scriptoribus prophanis obvium sit, qui non solum
gloriantur inventione rerum à vulgo absconditarum, sed et-
iam in id nervos omnes intendunt, ut eleganti penicillo co-
lorem inventis addant. Qvo pacto authores sacrarum litera-
rum se satis distingvunt à reliquis! & qvamvis diversis tem-
poribus vixerint, sibi tamen in hoc fere sunt similes; omnia
plena pietate, absqve passione humana, ita instituta sunt, ut
simplici calamo absqve affectatione fluant. Si, inquit Orige-
nes libro 4. περὶ ἀρχῶν c. I. vel arte Rhetorica, vel Philosophia
ca calliditate conscripti, libri nostri ad credendum illicerent homi-
nes, sine

*nes, sine dubio fides nostra putaretur in verborum arte confite-
re, atque in sapientia humana, & non in virtute DEI. In e-
undem modum scribit Isidorus Hispal. de summo bono lib.
3. c. 13. Si dialectici acuminis versutia editi essent (libri san-
cti) nequaquam putaretur fides Christi in DEI virtute, sed in
eloquentiae humanae argumentis confestere. Et ne quis existi-
met, Sacros Scriptores simplici stylo usos, quod rudes in di-
cendi genere fuerint, sciat non potuisse eos latere dicendi
genus elegantius, quos non latusse res intellectui humano im-
perviae.*

§. Etiam hoc argumentum pro charactere divinitatis esse
poterit, quod Sacra Biblia instar Panthei sint; fateor præcla-
ras scientias adinventas esse, sacrasque literas quoad multa
cum illis consentire, attamen quæ in iis desiderantur, in his
adimplentur. Consentunt E. C. in hisce, quod depravata
sit natura humana, quod diversum sit corporis principium &
animæ, & quod hæc diversas ab illo habeat operationes, quod
Deus sit unus, infinitus, æternus, justus, bonus &c. Inter-
rim multa in scientiis, humanâ industriâ indagatis, desideran-
tur, quæ ad pacandam conscientiam faciunt, quæque solum è
Scriptura Sacra peti sufficierter possunt. Si proprius intueri lubet
Scripturam Sacram, deprehendimus magnam partem constare
prædictionibus, quæ eventibus suis exactè responderant. Inter
illa ^{hæc} prima est, quam insinuavit Noach, cum malediceret Cha-
mo, indicans sortem posterorum ejus, quam deinde evitare
haud potuerunt: Jacob moriturus prædictus filiis suis singulis, &
cuique tribui, quæ conditio vitæ eas maneret, quæ eventu
suo haud carebant. Omnes Prophetæ usque ad Christum, non
solum de eo vaticinati sunt, inter quos haud postremi fuerunt,
Daniel, Micha, Haggai & Malachias, qui etiam temporis &
loci circumstantias venturi Messiae indicarunt: Verum etiam
de aliis longo intervallo secuturis rebus enunciaverant. Jere-
mias

mias non solum prædictis captivitatibus Judæorum ducendorum in Babyloniam, sed & indicavit tempus commorationis eorum in memorata Babyloniam, Jer. 25: 11, 12, c. 29: 10. Esajas mentionem facit Cores, alias Cyri dicti, sub cuius auspicio captivi egressuri essent, ad repetendum locum pristinæ habitationis, murumque & templum ejus restructuri, Esaj. 44: 28. Plenæ sunt præterea prophetiæ de vocatione gentium ad gremium Ecclesiæ Christi, quas adimpletas esse eventus jam dudum docuit. Ad somnium Nebucad. illudque à Daniele dilucidatum, & invenies eventu suo exacte probatum. Hæc & alia non potuerunt proficisci ab alio, quam ab eo, qui omnium futurorum est præscius, cui cognita sunt momenta omnium temporum ab æternō, & quicquid in singulis illorum eventurum sit.

S. Huc accedit admiranda harmonia omnium, tum Veteris tum Novi Testamenti scriptorum, qui, licet magno intervallo inter se vixerint, unanimiter tamen non solum in historicæ & prophetica relatione, ejusdemque adimpletione, sed etiam in iis, quæ dogmata fidei, à sola revelatione dependentia, concernunt, conspirant. Dum hanc admiror harmoniam, non possum non mirari illorum ineptias qui accusant plurimarum contradictionum scriptores sacros. Si cum Tyronibus in pulvere consistentibus didicissent leges verarum contradictionum, quæ exigunt, eas fieri debere ad idem, secundum idem, & eodem respectu, haud ambigerem eos sibi causisse, ne proderent suam magis quam puerilem ignorantiam. Atque sic breviter nonnulla de iis, quæ videbantur facere pro indicandis Sacrae Scripturæ characteribus divinitatis, quibus plures addi ab iis poterunt, qui festinantibus oculis eam haud intueuntur.

CAPUT DECIMUM TERTIUM

DEDUCIT ARGUMENTA INFALLIBILIA, PRO AUTORITATE DIVINA SACRAE SCRIPTURÆ.

§.

QVæ hactenus allata sunt pro authoritate Sacrae Scripturæ, inducunt & svadent hominem non renatum ad assentiendum Sacrae Scripturæ, tanquam divinitus inspiratæ, & quidem fide humana, adeoque probabili, ut necessum sit illum prodigium summum esse, qui non patitur se illis, induci atque svaderi. Interim pondus hisce addent argumenta fidei divinæ, qva convincitur & firmiter persvadetur, Sacram Scripturam divina pollere authoritate. Quo pertinet 1, non solum qvod Deus de seipso loquente, & Sacra Scriptura de sua *propheta*, særissime testetur, Oleæ 12: 10. Ezech. 12: 25. Jer. 34: 5. &c. Luc. 1: 70. 2. Pet. 1: 21. 2. Tim. 3: 16. Sed etiam 2. qvod verba ejus sint instar mallei & ignis, qvi petras conterit, Jer. 23: 29. Non enim verba Dei sunt instar hominum, in sono nudo aut scripto consistentia, sed divinam sibi inditam habent virtutem, Hebr. 4: 12. *Vivus enim est sermo DEI,* & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac Spiritus, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Qvarare etiam *Evangelium* vocatur potentia DEI ad salutem omni credenti, Rom. 1: 16. Has virtutes divus Petrus considerans, ait nos regenerari vi verbi DEI: renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum DEI vivi & permanentis in aeternum, hoc enim immutamur in novas creaturas, cum nondeinceps simus id qvod fuimus: qvod ex carne natum erat mortificatur, ut Spiritu DEI ducamur; voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, Jac. 1: 18. *Quod insitum seu implantatum potest salvare animas* v. 21. illud enim est semen,

ex qvo fides generatur salvifica, qvod proinde debet commis-
seri cum anima fideli, ad fructum faciendum; nam non omni-
bus prodest sermo auditus, sed iis tantum, qvibus cum misce-
tur illud *Ἐν ὁ θέλησε ὁ λόγος ἡς ἀκοῆς ἐκείνης. μὴ συγκεκριμένος*
ἡ πίστης ἡστὸν ακόσμουν, non profuit sermo auditus illis, nisi com-
mixtus fide audientibus, Hebr. 4: 2. qvod cum fit, efficimur
consortes divinae nature, 2. Pet. 1: 4. per sanctificationem,
qvac in nobis operatur, qvod innuit JESUS: *Sanctifica eos in veritate tua, sermo tuus veritas est*, Joh. 17:17. atq; hæc est indita
verbo DEI vis, qvæ se exerit in illorum mentibus, qvi pie illud
legunt, audiunt & meditantur. Proinde qvivis pius plus ef-
ficacia & solatii invenit in capite uno biblico, qvac mundanus in universis mundi opibus, unde hoc porisma merito de-
ducitur: qvod nemo à lectione bibliorum erit arcendus, si-
ve ille Laicus, sive Clericus fuerit, cum hoc medium sit, qvo
sentitur authoritas divina verbi DEI. Sed distinctius nonnihil
de efficacia Sacrae Scripturæ seu verbi DEI.

§. Nota est distinctio, inter materiale & formale Scripturæ cujuslibet; qvorum prius consistit in characteribus seu signis, qvibus aliquid describitur, posterius in sensu iisdem characteribus & signis determinato; qvi vel resultat ex pro-
pria verborum, vel tropo affectorum, significatione, dicitur
hoc formale Scripturæ, non ab accidentalí forma, qvod hoc
vel illo modo formetur Scriptura, sed à conceptu formalí scri-
bentis vel distantis conceptus suos alteri. Hæc in genere dicta,
debent ad Scripturam Sacram applicari hoc pacto: materiale
S. S. sunt characteres & signa, quibus res divinæ à DEO per
Prophetas eorumq; Amanuenses in tabulas, membranas aut char-
tas &c. descriptæ sunt; formale vero ejus est sensus expressus
iisdem characteribus & signis, qvi qvidem semper illis inest,
licet homo haud semper illum assequatur, utpote qui non pen-
det ab hominum impositione, sed ab authoris sui DEI, qui
prædictis

prædictis signis eum determinavit: *Omnis Prophetia Scripturæ propria interpretatione non sit; non enim voluntate humana ablatæ est aliquando Prophetia; sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines,* 2. Pet. i: v. ult. ab eodem igitur Spiritu est hic sensus impositus characteribus, in quo consistit formale Scripturæ, distinctum à materiali: quod clare patet Exempl. Eunuchi, qui legens Es. c. 53. intellexit quidem verba, nam novit quid significabatur naturaliter verbis expressis, sed sensus formalis latebat illum, quoad Philippus eum illi exponeret. Eodem modo distinguendū erit, inter materiale & formale verbi divini. Quemadmodum materiale Scripturæ sunt characteres &c. ita materiale verbi est sonus articulatus intelligibilis, quo aliquid indicatur; formale vero, est sensus resultans ex hoc sono. Hinc materiale verbi divini, est sonus quo à Deo immediate vel mediate indicantur res divinæ. Formale vero, est sensus ipsius verbi, hujusmodi sono determinatus. Hoc pacto non differunt inter se formale verbi divini, & formale Sacrae Scripturæ, plus quam differt formale verbi dicti à formalis verbi scripti. Hinc dico, quemadmodum materiale verbi divini nunquam est sine suo formalis, ita hoc nunquam est sine sua vi & efficacia; *verbum enim Dei intrinseca sua virtute nunquam est inefficax, tametsi enim effectus ejus sèpns impediatur, efficacia tamen neque impediri, neque tolli potest, quia dependet ab indissolubili connexione hujus verbi cum divinitate, ut nunquam definit esse efficax, quemadmodum nunquam definit esse divinum,* Hulseman. Prælect. Form. Concord. Artic. IIX. Sect. I. post. Thess. 5. Scriptura enim Sacra & Dei dīvapīs, potentia & virtus, ad illuminandum hominis intellectum simul concurrens, in actu primo semper, etiam extra usum, sunt conjunctæ, ut nunquam à se invicem divelli possint. Quæ duo tamen distincte considerari possunt; nam dīvapīs illa sive virtus, quæ inest verbo Dei, essentialiter & independenter inest DEO, communicative autem verbo illius,

illius, quod per hanc virtutem in mentibus hominum operatur. Unde hoc conlectarium fluit: quod una quidem virtus sit, per quam verbum Dei est efficax, tamen inaequali-
ter sese habet ad Deum & verbum ipsius. Deum enim re-
spicit, ut causam principalem, independenter efficientem, ver-
bum autem Dei ut causam instrumentalem, dependenter cui
illa a DEO communicata est.

§. Verum cum, ex lecto aut auditio verbo Dei, im-
primantur intellectui duplices species, scil. 1. Externorum,
ex instituto significantium, verborum, 2. Rerum significata-
rum: per priores intellectui repræsentantur ipsa verba, illo-
rumque vis significandi, quæ illis inest ex usu loquendi; per
postiores, exhibentur seu imprimuntur intellectui res signi-
ficatae, ex verbis in hoc ordine positis, resultantes; sciendum
erit, *δύναμις*, vim & efficaciam diuinam, esse cum posteriori,
sensu scil. rerum significatarum, conjunctam: nam quemad-
modum memorata virtus diuina non inest præcise verbis ex-
ternis, extra intellectum hominis materialiter consideratis, ve-
rum sensui iisdem verbis contento, ita etiam conjuncta est divi-
na virtus eidem sensui in intellectu expresso.

§. Ex dictis constat, verbo Dei ex ordinatione divina,
quoad sensum considerato, inesse vim atque efficaciam divi-
nam, intrinsecam, quoad actum primum, sive illud legatur &
audiatur, sive non, ad producendos effectus spirituales illumini-
andi, regenerandi, convertendi & salvandi, &c. qua effica-
cia percepta, non potest non homo induci ad firmiter & fi-
de divina credendum, Scripturam Sacram divinæ esse autho-
ritatis, nam quod Christus de suis afferit verbis, Joh. 6: 63.
Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, id de
universa Sacra Scriptura dici potest. *Nunquam sic locutus est
homo, sicut hic homo loquitur*, dixerunt ministri ad Pontifices
& Pharisæos de Christo, Joh. 7: 47. Pari jure afferendum de
Spiritu

Spiritu Sancto, per Prophetas, Evangelistas & Apostolos, loquente; nunquam sic locutus est Spiritus ullus, sicut hic Spiritus loquitur.

§. Dixi, omni Scripturæ & veteris & novi Testamenti inesse vim divinam, & proinde neque legi ea erit deneganda, quanquam Schwenckfeldiani & Pontificii illam ei derogant, occasione sumpta ex verbis Apostoli, 2. Cor. 3: 6. *γέγυα ἀμυτεῖν*. Nam si boni isti homines animadvertisserent ad officium *τὸς ἀμυτεῖν*, facile deprehendissent, legi inesse maximam vim & efficaciam, cum non sit rei mortuæ aut imbecillis occidere; Nam quamvis lubens concedam, eam haud ejusdem efficaciæ esse cum Evangelio, quod effectus gratiosos & salutares producit, per se & directe operando fidem, conversionem hominis & salutem, quarum operationum respectu lex dicitur mortua; non tamen destituitur omni vi, cum sit *pædagogus ad Christum*, Gal. 3: 24. in quem finem *operatur iram*, Rom. 4: 14. *urit inſtar ignis*, Deut. 33: 2. *conterit Petras inſtar mallei*, Jer. 23: 24. *cuncta penetrat & difsecat inſtar gladii anciptis*, Hebr. 4: 12.

§. Sed cum pro efficacia sacrarum literarum militat Sacra Scriptura, nulla tamen suppeditat arma iis, qui, existimantes magicam quandam vim literis seu characteribus ejus inesse, illarum pronunciatione, vel scriptione, in collo aut alia parte hominis suspensione, abutuntur, ad effectus producendos supernaturales, quod sapit aniles & Papisticas superstitiones.

CAPUT DECIMUM QVARTUM
OSTENDIT PERSPICUITATEM SACRÆ
SCRIPTURÆ.

§.

NE frustra quis se introductum in Sacram Scripturam existimet, causando ejus obscuritatem, ita ut nullo cum fructu in illa versari possit, non abs re erit liberare eum hac præconcepta opinione, & Scripturæ Sacræ perspicuitatem demonstrare ; quod duūm generum argumentis, 1. è Scriptura scil, de se ipsa testante, 2. de natura & Scriptura Sacra junctim petitis, sufficienter fiet. Sed antequam ad probationem ipsam accedam, monendum erit, me non intelligere quamcunque perspicuitatem, omnium omnino in Sacra Scriptura rerum contentarum ; nam id quod D. Petrus fatetur de Epistolis Paulinis, 2. Pet. 3: 16. Nobis fatendum erit de pluribus aliis Sacræ Scripturæ codicibus, interim quamvis Ambrosius, Ep. 14. ad Constantinum, appellat Scripturam Sacram mare, sensus profundos Propheticorum ænigmatum, continens, agnoscit tamen diversa Scripturarum diuinarum fluenta. *Habes, inquit, quod primum bibas, habes quod secundum, habes quod postremum.* Quod cum illo Irenæi lib. 2. c. 47. consonat : *Quædam ex Scripturis absolvi à nobis per DEI gratiam, quædam autem commendari Deo usque ad futurum seculum, quod postremum illud Ambrosii spectare videtur.* Sed quicquid sit, dico Scripturam Sacram perspicuam esse quoad dogmata, quæ creditu sunt necessaria ad salutem, eademque illa perspicuitate in Scripturis proponi, ut Christianus, oratione pro illuminatione diuina, aliisque mediis necessariis præmissis, seu ex authentico textu, seu ex versione legitima, exacta ejusdem linguae cognitione instructus, verum sensum Spiritus Sancti concipere possit. Et quanquam illa dogmata non propo-

proponuntur ubique eādem claritatē, nullum tamen eorum non invenitur alicubi, imo aliquoties in Sacra Scriptura clare propositum, ita ut secundum hæc loca, sicubi articulus aliquis fidei ex professo & clare insinuatur, obscuriora sint explicanda, juxta monitum Petri, 2. Epist. 1: v. 20. Eleganter proinde & judiciose Augustinus, dum varietatem Sacrae Scripturæ considerat, inquit: *Salubriter Spiritus Sanctus Scripturas ita modificavit, ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidium detergeret; Nihil enim fere de obscuritatibus illis eruitur, quod non alibi planissime reperiatur,* lib. 2. de Doct. Christ. c. 6. quod probatum eo 1. Scripturæ apertissimis dictis, Deut. 30: 11. &c. mandatum hoc, *quod ego præcipio tibi bodie, non occultum est à te, neque longinquum.* Psal. 19: 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Psal. 119: v. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Verbum Dei est regula clara, quia dicitur lucerna & lux; est itidem perfecta, quia non solum semitis, sed etiam pedibus nostris lucet: est illud regula clara, nos dirigenſ in viis nostris ad metam propositam, salutem nostram. Prov. 6: 2, 3. *Mandatum lucerna est, & lex lux, & via vita increpatio discipline.* Deus vitam nobis proposuerat, in cuius via non possumus incedere absque lucerna & luce, quæ sunt mandatum, lex, & increpatio, juxta eandem legem. 2. Pet. 1: 19. *habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacit attendentes, quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso.* Ex præmissis Scripturæ dictis tale prodit argumentum: Qvicqvid non est occultum, sed lucerna est & lux, lucetque in loco caliginoso, illud ab omnibus, oculos suos malitiose haud avertentibus aut occidentibus, videri potest; atque Scriptura Sacra, seu verbum DEi non est occultum, sed lucerna est & lux, lucetque in loco caliginoso, E. 2. ex dictis per evidenter consequentiam: Deut. 30: 14. *Propinquum est tibi verbum hoc val-*

hoc valde, in ore tuo & in animo tuo, ad faciendum illud.
 Joh. 5:39 Scrutamini Scripturas, quia vos putatis vitam eternam in iisdem habere. Cui consonat Rom. 15: 4. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Quæ loca tale conficiunt argumentum: Quicquid propinquum est in ore & animo, ut illud faciamus & scrutemur instar doctrinæ nostræ, ut patientiam, consolationem, spem & vitam æternam habeamus, illud clarum & perspicuum sit necessarium est; Atqui Scripturæ Sacræ sunt propinquæ in ore & animo ut secundum illas faciamus, illas scrutemur instar doctrinæ nostræ &c. Ergo Scripturæ Sacræ sunt claræ & perspicuae. Majoris connexio probatur, quia frustra nobis essent regula faciendorum, frustra amandaremur ad illarum scrutinium, si propter obscuritatem extra scrutinium essent: frustra esset doctrina ex qua patientia, consolatio & spes nobis haurienda esset. Quomodo enim has utilitates aequi possemus, si obscura esset, sensusque ejus nobis haud innotesceret. 3. Ex inconvenientia: Esa. 6: 4, 10. *incrassa cor populi hujus, & aures ejus agrava, & oculos ejus perstringe, ne forte videat oculus suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat & convertatur, & sanem eum.* Quo cum conjungi debet huic simile. Cap. 29: 13. erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti literas & dicent: lege istum, & respondebit, non possum, signatus est enim, & dabitur liber nescienti literas diceturque ei: lege, & respondebit, nescio literas. Quo pertinet D. Pauli, 2. Cor. 4: 3, 4. Si Evangelium operatum est, in his, qui pereunt, opertum est, in quibus Deus hujus seculi excœcavit oculos infidelium, ut non fulgeat eis illuminatio glorie Christi. Quibus in dictis, obscuritas non tribuitur verbo DEI per se, sed per accidens, quatenus ii, qui illud vel audiunt vel legunt, promeriti sunt antegressis suis pecca-

peccatis, ut, Deo subtrahente suam gratiam, occœparentur, & traderentur in reprobum sensum, Rom. i: 18. in qvibus Deus hujus seculi non neglitit id qvod suarum est partium. Proinde id, qvo verbum Dei tantum afficitur per accidens, id ei inconveniens erit per se tribuere: atqvi verbo Dei obscuritas seu occœratio tribuitur per accidens, E. unde talis oritur Prosylogismus; qvicqvad per accidens est obscurum, illud per se est clarum & perspicuum; Scriptura Sacra seu verbum Dei alicui est obscurum per accidens; E. idem per se est clarum & perspicuum.

§. Sequitur, ut Scripturæ Sacræ perspicuitatem, è natura & scriptura junctim, petitis, probem argumentis. *Pri-*
mum ex authore Scripturarum deduci poterit: nam quicquid à Deo est, ejus vestigia modo sibi conveniente utcunque refert: Deum autem lucem esse afferit, Joh. i: 1. 5. unde sequitur, etiam verbum ejus lucem esse. Indidit ille nobis primitus rationem, lucem ducentem nos ad cœlestia, sed quandoquidem illam totam perdidimus, lucem verbi sui nobis accedit; quod si obscurum esset, aut ideo esset, quod Deus non potuerit illud clarum nobis tradere, aut quod non voluerit. *Prius* impugnat omnipotentiam & omniscientiam ejus: *Qui finxit oculum nonne videbit*, Psal. 94: 9. *Qui creavit os & lingvam nonne clare loqui poterit?* *Pos-*
terius impingit in bonitatem, amorem, æquitatem & sanctitatem ejus: *bonus & rectus est Dominus, propterea docet peccatores in via*, Psal. 25: 8. haud permisit bonitas, amor, æquitas & sanctitas ejus, ut luderet nobiscum, exhibendo nobis talem scripturam, quæ nullam nobis in vita facem præberet, cum tamen in eum finem tradita prohibeatur. *Num DEUS & mentis & vocis artifex diserte loqui non posset?* imo vero summa providentia carere fuso voluit ea, quæ divina sunt, ut omnes intellegent, quæ ipse omnibus loquebatur, Lactant.

lib. 6. Div. instit. c. 21. *Secundum ex cœcitate hominum, juncta scopo Scripturæ. Superioribus ostensa est necessitas Sacrae Scripturæ, pro obtainenda salute æterna, & declaranda Dei gloria, proinde talem Scripturam à Dœ profectam esse necessum est, qvalis ad memoratos fines asseqvendum necessaria fuit: Caligat ad eos nostra ratio, ut magis in labyrinthos nos detrudat, qvam ut in rectam deducet viam.* Neq; potuit aliter fieri, qvamdiu homines sedebant in tenebris & in umbra mortis, Luc. i: 76. Ut vero ex his educerentur, lucente non obscuro duce opus erat. Secus enim frustraretur intentione sua dux salutis humanæ, imo Deus ipse, qvī Scripturam nobis ducem dedit, intentione sua frustraretur; nam qvicqvid literis describitur, in illum finem describitur, ut legatur & intelligatur ab iis, qvibus id describitur, si autem non intelligitur, frustra scribitur. Qyod de Sacra Scriptura dicere absurdum erit; nam aut ex improviso, aut consulto id à Dœ factum esset: Non prius, qvia id repugnat omniscio Dœ; neqve posterius, qvia non potuit duos sibi fines contrarios proponere, scil. ut erudirentur homines ad vitam æternam per Sacram Scripturam, & ut traderet illis talem Scripturam, qva erudiri, propter obscuritatem ejus, non possent.

CAPUT DECIMUM QVINTUM PROBAT INTEGRITATEM SACRAE SCRIPTURÆ.

§.

Quandoqvidem variis casibus & injuriis temporum Sacra Scriptura exposita esse potuerit, non sufficit novisse, eandem, ratione originis, divinæ esse authoritatis & certitudinis; proinde insinuandum erit, qvomodo immuniis & salva ab omni corruptione ad nos usque pervenerit. Cujus opera eo majus precium erit, quo multi, celebres alijs ob eruditio-

ruditionem singularem, debilitare magis illius autoritatem conati sunt, eruendo varia Scripturæ loca, quæ Judæi, ex eorum opinione, corrupissent. Ad quorum locorum examen particulare antequam accedo, fundamenta immota jacienda erunt, pro integritate Sacræ Scripturæ. Ubi notandum, nos non morari illa σφάλματα, quæ aut typographorum, aut correctorum incuria, in hunc vel illum codicem particularem, sive Hebræum Veteris Test. seu in Græcum Novi, irrepererunt; quorum varias editiones, cum nonnullis suis corruptis, recenset Glass. lib. I. Tractat. I. post. I. Theor. I. Neque officere integritati textus irregularē Scriptionem vocum Hebræarum, ubi aliquis defectus, vel redundantia, vel permutatio, vel transpositio, vel singularis ratio literarum, vel denique irregularis punctatio, tam punctorum vocalium, quam accentuum, cernitur.

§. Harum mutationum ratio peti debet, vel I. ab analogia Grammatica quemadmodum etiam in aliis lingvis fieri solet, cum E. C. ponitur olli pro illi, relligio pro religio, ita Jer. 3; 4. pro קְרָאתִי legendum erit קְרָאתָ detruncato (נ) paragogico. 2. à Mysterii alicujus singulari postulatione, cum F. g. סַבָּה clausum ponitur pro aperto, ut in medio dictionis לְסֻבָּה Esaj. 9; 6. cuius rationem Rabbi Schammai, in Lib. Sanhed. fuisse arbitratur, quod propheta סַבָּה clauso voluerit indicare annorum numerum, à suo ad tempus Messiæ, contidente סַבָּה clauso apertum quindecies. 3. Vel à scribarum incuria, à tempore Mosis ad Esdram usque, cui remedium adhibuerunt Masoræ authores, apponentes in margine emendationem קְרָא dictam, cum ipsis fuerit religio quicquam in ipso textu immutare, quandoquidem non constabat illis, quando, vel à quo, illa immutatio facta fuerit. Quam emendationem, vel ex fide aliorum probatorum exemplarium, vel illorum proprio, eoque sano iudicio factam esse, censet Glass.

Lib. cit. E. c. pro שׁמֵן וְשָׁמַן in Textu Ezech. 42. 16. apponit in margine שָׁמַן וְשָׁמַן quam nemo non videt genuinam esse scriptionem.

§. Ex hujusmodi mutationibus in textu sacro, si aliquis corruptionem eum passum inferre voluerit, cum Glass. illum *apposita* mentis merito laborare merito dixerim, cum illarum vocum, quæ olim mendosè erant scriptæ, emendationem à viris Doctissimis, & ex probatis authenticisque exemplaribus, adornatam, notæ illæ exhibeant. Belarm. qui alias cum Pontificiis pluriſ facit vulgatam versionem, in hunc modum de memoratis mutationibus differit: *Cæterum non tanti momenti sunt ejusmodi errores, ut in iis, quæ ad fidem & bonos mores pertinent, Scriptura Sacra id est textus Hebræi (de eo enim differit) integritas desideretur, plerumque enim tota discrepantia variarum lectionum in dictionibus quibusdam posita est, quæ sensum aut parum aut nihil mutant, Lib. 2. de verbo DEI c. 2.* Proinde cum Glassio in quæſtione nobis hoc erit.

§. An textus Hebraicus Veteris Test. notis Maloreticis instructus & correctus (prout à nobis Christianis, & probatis etiam Judaicis exemplaribus asservatus, usurpatur) tum ratione dictionum & sententiarum, tum ratione elementorum (ſive literalium, ſive punctualium) ab omni corruptela, ſive ea à librariis per negligentiam, ſive à Judæis per malitiam, illata esse dicatur, ita sit immunis, ut divina norma, regula ac canon, esse poſſit & debeat, ad quem omnes omnino versiones lingvarum cæterarum, & præſertim latina vulgata examinari & emendari debeat? quod ſequentibus argumentis affirmandum duxi.

§. I. Primum merito deducitur à providentia divina, quæ neutiquam passa effet Scripturam illam, quam pro norma doctrinæ & vitæ hominibus exhibere voluit, corrumpi, ita ut fine ſuo excideret; Deus enim curam gerit omnium ſuorum o-

rum opérum, inter quæ cum haud minimum sit illud, quod in Scriptura Sacra patefecit, sequitur etiam Deum haud minimam curam ejus gessisse, ne detrimenti aliquid pateretur, quo inutile redderetur ad finem destinatum producendum. Quod etiam Judæos sibi persvasum habuisse, Polanus in Syntag. lib. I. c. 37. refert: *Ab ipsis Judæis sanctum est legibus, eum, qui aliquid in bibliis mutet, peccatum committere inexpiable; quin & hoc adjecerunt, si quis, vel ex ignorantia, vel malitia & impietate, unum vocabulum mutet, ne totus mundus pereat, & in תּוֹרָה וּבְרָחוֹת i. e. In primum Chaos rude indigestumque reveratur, periculum esse, quia nempe propter solam Scripturam Sacram Deus creavit hunc mundum, ut ostendunt plurima loca in Thalmud Bereschit Rabba Tanchuma, & aliis libris.* Sed ut appareat, Scripturam Sacram inter omnia opera Dei esse præcipuum, animadvertendum, Deum omnia fecisse propter gloriam suam, & hominum utilitatem & salutem, qui fines ultimi; neutrum autem Deum consequi potuisse, absque Sacra Scriptura, vel quod illius vicem obiret. Clarum enim est, homines post lapsum adeo perversos extitisse, ut ne quidem cogitare, multo minus facere potuerint, quod in Dei gloriam, salutemque sui cederet. Hinc à minori ad majus necati potest argumentum: Si Deus sustentat & conservat illud, quod minus est, utique magis id quod majus est; at Deus sustentat & conservat res creatas singulas, earumque species secundum proprietates illis inditas, ita ut non metuamus E. g. ne hordeum pisces in spica ferat, naturaliter & universaliter (nam quin illud miraculo fieri possit, haud negamus) ergo multo magis conservat, in integritate sua, Sacram Scripturam. Qvocum etiam hoc coincidit: Quod omnino incurreremus impietatis notam, si diceremus Deum minori cura affici circa id, quod religionem, quam quod naturam concernit; hoc pacto enim negaremus ejus bonitatem circa id, quod ei præcipuum est.

§. Sed ut distinctius exponamus, quomodo Deus integrum absque corruptione Sacram Scripturam ad nos pervenire voluerit, notanda sunt seqventia axiomata: 1. Quod Judæi, per quorum manus acceperamus Scripturam Sacram, fideles usque ad pertinaciam, si ita loqui liceat, fuerint in custodienda illius integritate; ita quidem ut maluerint rogo imponi, priusquam consensissent mutationi vel unius in illa apicis. Audiamus Philonem, in libro de egressu filiorum Israel ab Ægypto, quem Euseb. lib. 8. c. 2. Præparat, Evang. citat, de quo Bellarminus ita scribit: *Pbilo testatur usque ad sua tempora verbum per spacium amplius quam duorum millium annorum, ne quidem fuisse unquam in lege Hebreorum mutatum, & quemlibet Iudeum centies potius moriturum, quam ut pateretur legem in aliquo mutari.* Qvod 2. non solum factum videtur propter prohibitionem Mosis, dicentis: *non addetis ad verbum, quod loquor vobis hodie, neque auferetis ex eo,* Deut 4: 2. Sed etiam 3. Qvia Scriptura Sacra descripta erant eorum jura, hæreditates & privilegia, quæ sibi tribuebant supra reliquas nationes. 4. Qvia Deus constituerat Levitas custodes librorum Sacrorum. 5. Debebant illi in Synagogis singulis Sabbathis legi, ita ut facile apparere potuisset, si corruptelam aliquam subiissent. 6. Qvod Deus non solum de fidelibus prospexit assertoribus Sacræ Scripturæ, verum & de loco, in quo tutæ essent extra omne periculum corruptionis, primum scil. in arca Tabernaculi, & deinceps in templo Salomonis, ubi Scripturæ jussu DEi sunt ad longum tempus conservatae. 7. Neque crebræ divisiones, inter tribus Israëlis factæ, passæ fuisserent id fieri; non enim conticuissent ad id reliquæ, si una earum sustinuissest id tentare, neque una vel plures silentio præterivissent, si reliquæ omnes vel aliquæ in id conspirassent.

§. 2. Elucescit hoc clarius, si ad tempora, quibus corruptione ista potuisset fieri, respexerimus; nam necessum est falsationem

sationem talem librorum Scripturæ factam fuisse, vel ante tempus Salvatoris, vel post; non potuit illa fieri antè, qvandoqvidem neqve Christus, neqve Apostoli hoc reticuissent, præsertim cum satis aperte Christus Judæorum alia vitia ob ocu-los posuerit, & propterea neqve præteriisset rem tanti momenti absqve redargutione. Tantum etiam abest, ut Paulus commendasset Judæos propter λόγια τῆς θεοῦ, qvæ illis concre-dita fuerant, si illa corrupissent, ut potius cautelam adjecis-set, ne temere illis Christiani fidem adhiberent. 2. Si Ju-dæi Sacram Scripturam depravassent ante adventum Christi, Christus utiqve non remisisset auditores suos ad eam scruta-dam, in qua habituri erant vitam æternam, Joh. 5. 39. Qvo pertinet exhortatio à Christo facta, ut servarent & fa-cerent omnia, qvæcunque Scribæ & Pharisæi in Cathedra Mo-sis sedentes ei dixerint; qvod neutiquam fecisset, si fontes corrupti fuissent. Accedit 3. Christum ipsum & Apostolos haud allegasse Scripturam Sacram simpliciter, absqve præmo-nitione, si corrupta fuisset, qvod tamen særissime ab iis fa-ctum comperimus.

Sed neqve post Christum poruerunt Sacræ Scriptu-ræ falsari; qvia ab illo tempore versari coepérunt inter ma-nus Christianorum, qvorum exemplaria immunia manserunt à corruptione, si Judæi ausi essent eam tentare in suis exem-plaribus 2. si corrupissent Judæi Scripturam Sacram, utiqve illa loca, qvæ concernebant Christum Messiam, cui se se maxime opposuerant, corrupissent; atqui illa loca integra manent: Ergo nulla depravatio ab iis eit facta. Dum hæc scri-bo, in memoriam redit responsio olim Præceptoris mei Rabbi Abandanæ, qvi, cum in Bibliotheca qvadam Oxoniæ incide-rem in Wossii tractatum, de corruptione Sacræ Scripturæ, me præteriens interrogavit, qvid legerem? & responderem, Wossium de corruptione Scripturarum à Judæis facta; indi-gnabun-

gnabundus abiit his verbis: Nugas Wossius agit. Male habuit bonum hominem, qvod criminis falsi argueretur natio, de qua erat oriundus. 3. Qvod Judæi, sive alias aliquis, non potuerit, neque in æternum possit depravare Scripturam, ex Christi asseveratione, Matth. 5: 18. firmissime probatur: *Amen dico vobis, donec prætereat cælum & terra, unum iota & unus apex non præteribit ex lege, donec omnia fiant. Item, facilius est cælum & terram transire, quam legis unicum apicem cedere,* Luc. 16: 17.

§. 3. Impudentissima igitur, imo maxime impia sunt verba Jesuitæ Gordoni, cum lib. 1. c. 9. §. 3. ita scribit: *Divina providentia effectum est, ut statim post vulgatam editionem depravaretur textus Hebraicus, ne videlicet, rejecta communione, configureret quispiam ad textum Hebraicum, ut jam faciunt adversarii.* Insaniam profecto necessum est cepisse hunc Jesuitam, dum hæc scribebat. Äquius judicium fert de ejus societate Bellarm. non verisimile est Deum id passurum fuisse, ut verba tot illustrium Prophetarum generaliter falsarentur, præsertim cum ad hunc finem Judæos disperserit per totum orbem terrarum, & circumferre eos voluerit libros legis & Prophetarum, ut inimici nostri Christianæ veritati testimonium præberent.

§. 4. Neque passa est aliquam depravationem Sacrae Scripturae Masora, opus labiosissimum sapientum Judæorum; in quo enumerati sunt omnes versus, voces & literæ, harumque varietates etiam minutissimæ observatae, ne aliquis vel Jota vel Chirek parvum mutare posset, qvin id continuo innotesceret. Et ne aliquis justo recentius hoc opus reputet, cum Elia Le-vita & Corn. Huntlaø, existimantibus illud demum sexto post Christum natum seculo à Magistris Hebræis, Tiberiade congregatis, elaboratum esse; sciendum illud est, referri debere in tempus Esdræ, communi Hebræorum sententia; pro qua hoc mi-

hoc militare poterit argumentum: Cujus mentionem faciunt Thalmudistæ, illius authores non possunt esse Magistri Tyberienses; sed Masoræ mentionem faciunt Thalmudistæ, E. illius authores non possunt esse Magistri Tyberienses. Major probatur quia Rabbi Jehuda Hakko-desch seu Hammasi vixit Anno Christi 150, qui collegit omnes schedulas, in quibus aliquid memorie causa à Judæis annotatum erat, & ex iis Milnam confecit; Jochanon autem, cum duobus discipulis Rabbi Jehudæ Hakkodosch, Rabb & Samuel, vixit circa annum Christi 230, qui Gemaram addidit, conficiens Thalmud Hierosolymitanū. Gemarā vero Thalmudis Babylonici tradere exorsus est Rabbi Ashe, circa annum 367, quam perduxit filius ejus Mar, cum Collega Muremar, approbantibus illam tandem Judæis anno Christi 500. si vero Masora à Magistris Tyberiade demum concinnata fuisset, non potuissent Thalmudistæ ejus mentionem facere, cum conventus Tyberiade longo tempore post Thalmudistas institutus sit. Minor probatur ex libro Megilla, qui est de festo פירם Cap. 1. §. 3. Item lib. קידוש c. 1. §. 30. nec non libro נורדים c. 4. §. 37. item Thalmud Hieros. Megilla c. 4.

§. De utilitate Masoræ, pro conservatione integritatis Sacrae Scripturæ, ita differit Elias Levita: Post laborem illum, quem præstiterant Masorethæ, impossibile est quod incidet, aut incidere possit in posterum varietas, aut mutatio quædam in ulla libris Scripturæ: Non enim frustra dixerunt Rabbini nostri תורת סיג Masora est sepes legis. Quod etiam eruditissimi inter Christianos agnoscunt. Inter quos Nicol: Fullerus in miscel. Sacris, lib. 3. c. 13. ista refert: quo consilio (ut intermerata servarent veritatem Sacrae Scripturæ) excogitata est

„ tata est à peritissimis Judæorum Magistris subtilis quædam
 „ ars, & curiosa, quam Masorath dixerunt, hoc est, tradi-
 „ tionem, vel rationem accuratissimam tradendi, per ma-
 „ nus posteriorum, Scripturæ Sanctæ canonem, purum sem-
 „ per integrumque, cuius beneficio, non vocabula duntā-
 „ xat, sed ipsas etiam literas in numerato habent; adeo
 „ ut nulla ne minima quidem mutatio inveni queat ab ho-
 „ minibus, aut indoctis, aut oscitantibus, aut temerariis,
 „ quin ē vestigio facile deprehendatur. Unde non inepte
 „ ab ipsis dicitur לְתֹרֶה גָּזָה quasi septum veteris instrumen-
 „ ti, ad omnem inde labem metumque depravationis sub-
 „ movendum & propulsandum.

§. Nam quamvis Detrio, Mersennus, Genebrar-
 dus, & nonnulli alii inter Pontificios, sugillent hoc o-
 pus, & Lud: Capellus inter reformatos senlerit, inutile
 studium Maforethas collocasse in opere Maforethico; non
 desunt tamen qui illud condignis evehunt laudibus, inter
 quos Sacratioris Philologiae peritissimi, Buxtorf: Hotting.
 HackSpan: Fullerus, Dilherrus, nec non D. D. Aug. Pfeiff.
 qui crism suam eruditissimam apponit, Crit: Sacr. c.
 „ 6. Sect. 2. quæst. 3. facit sane labor eorum non parum
 „ ad Sacri codicis integratatem sartam atque testam conser-
 „ vandam, & licet Maforeharum, præcipue posteriorum,
 „ crisis quandoque fuerit curiosior, vel etiam superstitionis,
 „ utilis tamen nobis per accidens fuit eorum curiositas &
 „ superstitionis, adeoque Deus, qui Judæis verbum, ~~λόγια~~, suum
 „ concrediderat, finem suum vel per ignaros & aliud a-
 „ gentes sapientissime est consecutus. Et quamvis singulari
 „ eruditione clarus P. Richard: Simon neutri parti sit ad-
 dictus, sive Capelli, sive Buxtorfii, interim pro utilitate
 Masoræ Hist: Crit. Lib. I. c. 24. ita disserit: *Comme j'*
examine

examine ici la Massore en Historien & sans aucun préjugé, on ne doit pas trouver étrange, que je ne m'arrête point au sentiment de Buxtorfe, ni à celui du P. Morin & de Capelle j'ay lù la Massore en elle même, & en ayant traduit la meilleure partie pour mon usage particulier, j'ai été persuadé, que si d'un côté elle renferme beaucoup de minuties inutiles, il y a d'autrepart un grand nombre de règles très-utiles, & qui peuvent servir pour concilier les anciennes versions avec les nouvelles. i. e. qvemadmodum hic Masoram, ut Historicus, atque sine omni præjudicio examino, nemo mirabitur me non occupari sententia Buxtorfii, aut Pet: Morini seu Capelli. Legeram ego Masoram in sua natura, & postquam majorem ejus partem in usum meum particularem transluli, persulus sum quod si ex una parte multum minutiarum inutilium complectitur, ex altera parte continet numerum ingentem regularum utilissimarum, qvæ inservire poterunt reconciliandis versionibus antiquis cum recentibus. Et post nonnulla: On doit cependant estimer cette Critique du Texte Hebreu, parce qu' elle a été faite par de savans Juifs, qui ont consulté les meilleurs Exemplaires qu'il leur a été possible. i. e. In precio interim habenda erit hæc Crisis textus Hebraici, qvia à sapientibus Judæis confecta est, qui pro possibili consuluerant optima exemplaria.

§. Sed cum ea, qvæ antithesin spectant, haud videantur mediocribus viribus instructa, ad discutienda fundamenta pro integritate Sacrae Scripturæ jacta, iis obviam procedendum erit. Inter ea primum numerantur 18. loca in Scripturis Sacris סופרים נתקן dicta: qvæ cum non sint tanti ponderis, ut infringant assertionem nostram, & ratio instituti nostri nobis non permittat esse prolixis; in genere verbis Bellarmini respondemus: aut forte non esse verum, ullam emendationem Bibliorum "

„ factam fuisse à Scribis, cum origo ejus Sententia sit Thal-
 „ mud liber fabulosissimus; aut si Tikkun Sopherim non
 „ est fabula, non esse corruptionem, sed veram emenda-
 „ tionem, non factam à qvibuscunque Scribis, sed ab El-
 „ dra & ab aliis Sanctis Prophetis, qvi post redditum à ca-
 „ ptivitate libros Sacros reparaverunt. ut plurimum nulla
 prægnans subest causa, cur à textu seu Ketib recedamus,
 neqve enim locus ullus est suspicioni, qvod Judæi me-
 morata illa loca 18. depravarint in favorem suum, scil.
 ne Christianis relinqverent argumenta pro Messia exhibi-
 to, qvandoqvidem loca illa nullam mentionem Messiæ
 faciunt.

§. Sed neqve sicco transibo pede loca maxime ar-
 dua, qvæ vulgo feruntur à Judæis corrupta esse: Inter
 qvæ Psal. 22: 17. vox יְהוָה præcipua est, qvæ tot docto-
 rum ingenia exercuerat, ut B. M. Walth. crucem Theo-
 logorum, D. D. Aug. Pfeiff. Scandalum & crucem Cri-
 ticatorum, eam appellarent. Pro tollenda suspicione falsa-
 tæ hujus vocis à Judæis; P. Richard. supponit, cum
 Pontificiis plenisqve, punctorum inventionem multo re-
 centiorem esse Sacra Scriptura, imo 70. interpretum
 versione, asseritqve Judæos punctatus Sacram Scriptu-
 ram ignorasse, num Aleph in Caari esset de essentiali-
 bus, aut de matribus lectionum, versantes in hoc dubio
 tandem credidisse Aleph literam essentialiem, & proin-
 de punctum suum compositum illi subdidisse. Pro con-
 firmatione suæ sententia, allegat exempla Rabbinorum
 Grammaticorum, nec non Masoræ magnæ, qvæ pleras-
 que voces notat, in qvarum medio Alephi est expressum,
 qvod tamen non debet legi, & qvamvis Caari inter eas
 non recenseatur, existimat tamen illam vocem sub regula
 genera-

generali complecti, quemadmodum cuique liberum erit Masoram ad plures voces, quam in illa notantur, ubi rei necessitas id exigit, applicare; 2. Pro Jod finali substituendum esse (י) quas literas descriptores, ob similitudinem earum, interdum solent confundere, unum in alterum commutando. Tandem allegat R. Jacob. Hajcin assentem, se in correctioribus exemplaribus legisse Ketib Caaru, Keri vero Caari; hac ratione liberat ille Ju-dæos à crimiue falsi in hoc negotio.

§. Verum cum hypothesis ista, de recenti vocalium punctorum inventione, non placeat, ob varias rationes, quas allegat inter alios Max: Rev. D. D. Pfeiffer. Crit. Sacr. Cap. IV. Sect. 2. Quæst. 2. p. mihi 117. & seqq. neque relatæ rationi, pro vindicanda vocis Caari integritate, assentire queo. Sed neque velamine Masoræ hæc expositio palliari potest, ita ut ratione Aleph & Jod beat referri inter ea exempla, quæ in medio Aleph mutum, & in fine (י) pro (י) habent; expresse enim huic contradicit Masora intercolumnaris seu parva, quæ ita habet ב קמץ בתו יeshׁ ב i. e. bis Kametzatum sub duabus significationibus, h. e. Caari ita punctatum reperiatur bis in universa Sacra Scriptura, sed diversis significacionibus. Quod si Masorethæ censuissent aliter eam vocem legendam esse, non assimilassent illum loco Esaj. 38: v. 13. Ubi omnium consensu, non solum legitur Caari, sed etiam significat ut Leo. Neque sufficit authoritas Rab. Jac. Chaim. Ger. Weltwyki Galat, &c. nec non Joh. Isaaci defens. Verit Hebr. lib. 2. p. 112. qui fatetur, se hujusmodi Psalterium apud avum suum vidisse, ubi in textu scriptum erat כָּרְוִי, cum inter 848 קָרְוִי & non כָּרְנוֹן, כָּרְנוֹן & כָּרְוִי. Ut taceam, illos non indica-

re qualia illa exemplaria fuerint, in quibus diversam marginalem à textuali scriptione Kaari & Caaru viderit? & num à Judæis, vel Christianis, ita adornata fuerit.

§. Varias hujus vocis expositiones D. Pfeiff. in dissert. de integritate vocis Caari, nec non dub. Vexat, Cent. 3. loc. IX. refert. Inter quas licet sententia eorum, qvi per Jod Schurecatum illud explicant, proxime ad rem accedere videatur, quemadmodum Efr. 10. ult. & Jer. 50: v. II. quater talia extant, tamen, qvo minus arridere hæc sententia poterit, obstat memorata Masora superiorum thesi, qvæ conjungit hunc locum cum Esa. 38: 13. Afferens, uno eodemque modo ambo loca scribi & legi debere; cum vero Esa. 38: 13. nullum tale Jod patiatur, neqve huic voci illud affingi posse certum erit. Neqve 2. hoc pacto Judæi possent liberari ab omni fallationis criminе, si concederemus, eos punctum Schureck in Jod sustulisse; nam si in unico tantum notati fuerint criminе falsi, ita ut Scriptura Sacra corruptionem passa fuerit in uno loco, non possemus nobis polliceri, qvod reliqua loca, qvæ solent in controversiam venire, ob suspectam ab iis depravationem, immunitia sint ab eorum injuria.

§. Affero proinde caari, prout scribitur Psal. 22: 17. genuinum esse, & non venire significatione *ut leo*; nam cum Esa. 38. v. 13. illa significatio obtineat, non poterit hujus loci eadem esse significatio, docente Masora, quæ dicit, bis ita scriptam hanc vocem in universis bibliis reperiri, sed sub diversa significatione. Unde tale prodire poterit arg. Si Psal. 22: v. 17. Caari significat *ut leo*, sequeretur eandem vocem Esa. 38: v. 13. non significare *ut leo*: sed absurdum consequens, ergo & prius; non enim patitur

patitur συνάφεια textus , Esa. 38: v. 13. aliam expositionem vocis caari, quam *sicut leo*: cui convenit illud שׁוֹרֵת. Nam licet Leusden: Cl: Hebr. in Esaj. 38. censet at Masoretharum officium præcipuum fuisse, enumerare voces & diversam earum scriptionem annotare, verum judicium ferre de significatione vocum pertinuisse tantum secundario ad officium eorum, & potuisse eos in hoc, ut homines errare, quod in hoc loco afferit factum ab iis esse, & proinde retineat lectionem *ut leo*, quam stabilire conatur repetitione vocis הַקּוֹפֶן à radice נָכְפָה descendens, cui hoc modo sensus integri versus sonat; nam circumdederunt me canes, cœtus malignantium perforarunt (perfoderunt vel inciderunt) instar leonis manus meas & pedes meos. Tamen non licet, sine prægnantiori causa labefactare autoritatem Masoræ, etiam in iis, quibus se extendit ad tradendum significationes vocum: Præterea, non solum usitatus הַקּוֹפֶן significat circumdet, sed etiam magis congruit cum loco dato. Ut nihil dicam de eo, quod leoni non competit ejusmodi perforatio, quam contendit vocem הַקּוֹפֶן importare.

§. Remota significatione γε Cari *ut leo*, affero illud venire notione fodiendi, idq; cum sæpe laud. D. D. Pfeiffer. haud præteritum, sed participium Benoni esse statuens; & cum à radice כְּרָח̄ esset כְּרוּם, juxta analogiam verborum Lamed He, de alia radice circumspiciendum erit, quæ כְּרָח̄ commode esse poterit; nam quanquam hæc in sacris bibliis non reperitur, attamen facile dari potest, ad similitudinem בְּזָה & רְגָה & בְּזָה & רְגָה, quod confirmat radix Arabica כְּרָח̄ ve! ejusdem fere significationis, nec non vox Hebræa conjugata כְּרָחָה, quæ fornacem, ab effodiendo non incommode dictam, denotat.

Inventa

Inventa hac radice cætera sponte fluunt, וְ in partici-
pio Benoni plur. habet כָּרִים quod per Epenthesin (נ) fit
כָּרִים quemadmodum שָׁתִים שָׁתִים pro טַיִם, Ezech. 28:
24. item Hos. 10: 14. נְאָרָב pro אָרָב, sed quiescente Aleph
ut plurimum; movetur autem illud in caari, quemad-
modum in אַרְמָה, Zach. 14. v. 10. more Chaldeorum, ut
אַרְמָה Dan. 7: 16. atque ita habemus כָּרִים, quod per
Apocopen fit כָּרֵי; nam (ס) nonnunquam in pluralibus
abjicitur, ut pro כָּרִים הַכָּרִים pro כָּרֵי, 2. Reg. 11;
v. 4. & 19. Hanc expositionem τὰ Caari minimis difficul-
tabus obnoxiam esse deprehendet, qui absqve partium
studio ingreditur pro tuenda integritate Scripturæ.

§. Postularet ratio methodi, ut demitterem fal-
cem ad amputanda singulatim ea, qvæ vulgo solent obverti,
vel à 70 interpret: versione, sive à vulgatae versionis pa-
tronis, pro infringenda autoritate Sacri Hebræi codicis,
atque adstruenda vulgata, quam nonnulli eorum à Hie-
ronymo, licet aliis negantibus, translatam esse contend-
dunt. Vid. Leusd. Philolog. Hebr. mixt. Verum ut si
nem citius opulculo huic imponam, ad loca objici solita
respondeo in genere: Purius ab ipso fonte bibi aquas,
quam ab alveis inde deductis. Et si recedendum fuerit
à recepta, & inter plurimos firmissimo fundamento sta-
bilita sententia, id fieri debere luce meridiana clariori-
bus indiciis & argumentis; cum vero tantum absit, ut
adverba partis patroni ullum tale indicium producere pos-
sint, ut palam sit, qvam multis laborent difficultatibus
probationes, qvibus innituntur, neq; obtinere qvibunt id,
qvod contendunt. qvibus ad actum disputationis reser-
vatis, si qvis occasionem subministrarit, conabimur re-
spondere.

§. Ne-

§. Neque difficultatem parere poterunt loca alia, quæ spectant numeros, vel mensurarum, vel annorum regiminum, qui inter se non videntur exacte quadra-re, prout in diversis locis Scripturæ definiuntur. Inter prioris generis, exempli causa, erunt 1. Reg. 5: 25, ubi viginti cororum olei, 2. Paral. 2: 9, vero viginti millia batorum olei fit mentio. Sed penitus intuenti hæc loca, apparebit illa non esse parallela, cum non solum vari-ent in numeris datis, sed etiam reliquis circumstantiis. Nam 1. Reg. 5, refertur quantum Salomon dederit de fru-stibus terræ, in commeatum annum pro familia Hiramii; Paralip. vero describitur commeatus eorum, qui occupabantur in cædendis lignis in Libano. Simile esto judicium de locis, 2. Sam. 24: 24. & 1. Paral. 21: 25. quo-rum in priori fit mentio quinquaginta Siclorum argen-teorum, à Davide Araunæ datorum, in posteriori, Si-clorum auri Sexcentorum eidem persolutorum; oppo-sitio autem in his nulla, quandoquidem non versantur circa idem objectum, seu eandem materiam, à Davide precio memorato sibi acquisitam: In priori enim intel-ligitur area cum bobus ad Sacrificium festinè paran-dum; sed ubi David cognovisset, templum ibi Dño ex-trui debere, totum illum locum seu montem Moria e-mitt Siclis auri Sexcentis, quæ ratio conciliationis pleris-que placet: vid. Arn: Lux è tenebris, in hunc locum. Inter posterioris generis exempla, in considerationem ve-niunt. (1.) Numerus annorum regni Josaphati, qui dicitur 1. Reg. 22: 42. & 2. Paral. 20: 31. regnasse 25. annis; ve-rum 2. Reg. 8: 16. dicitur Jehoram, filius Josaphati, an-no 5 à nato Ioramo, filio Achabi Regis Israelis, regnare coepisse, à quarto autem Achabi anno, quo coepit Josaphat re-

CAPUT XV.

phat regnare, 1. Reg. 22: 41. Usque ad quintum filii eius, exurgunt ad summum 22, anni; nam Achab regnabit annos 21, de quibus 4, subductis remanent 17, quibus adde unum Achasiæ & quatvor Joram flunt 21. cui consonat, quod 2. Reg. 3: 1. Joram filius Achabi dicitur cœpisse regnare anno 18. Josaphati (2.) 2. Reg. 24: 8, 10. Dicitur Joachim fuisse natus octodecim annorum, cum regimen suum auspicaretur Hierosolymis, at vero 2. Chr. 36: 9. dicitur 8. annorum natus. in hisce & similibus dissingvendi erunt anni, quibus simul cum patribus suis regnarunt filii ab iis quibus soli regimini præfuerunt, ita ut uno in loco numerentur anni prioris ordinis, altero autem secundi. Regula hac generali præmissa, numerus annorum Josaphati regni ita erit conciliandus; 2. Reg. 8: 16. dicitur Joram Josaphati filius cœpisse regnare cum adhuc Josaphat esset Rex Judæ; 2. Chron. 21: 3. dicitur regnum dedisse Joram filio, non quod se regno omnino exuerit, sed quod filium Pro - Regem constituerit, qui cum patre 4 annos regnavit. Hæc supputatio confirmatur 2. Reg. 1: 17. Ubi dicitur Joram Achabi filius peryenisse ad regnum, anno secundo Jorami filii Josaphati, scil. vice - aut Pro - Regis cum patre suo Josaphat.

S. Pari fere modo conciliandus erit vers. 8. 2. Reg. 24. cum vers. 9. 2. Chron. 36. præeunte D. S. Glassio.
 „ Probabile est Jojakimum (qui undecim annis imperium
 „ obtinuit) in principio regni sui, filium suum Jehojakim
 „ in consortium regni secum adsevisse, propter crebras in
 „ regno Judæ tum temporis mutationes; patre autem Ba-
 „ bylonem abducto, Jehojakim regno filius & plenarie fuit
 „ potitus: quo observato, Octo is annorum fuerit, cum re-
 gnare

gnare cum patre adhuc vivo & integro incepit: Octo-decim autem annorum, cum regnum, patre in captivitatem adducto, auspicaretur. Priorem terminum exprimit historia Paralip, posteriorem vero narratio z. Reg. facta.

§. Hæc specimenis gratia, de contradictionibus in Sacra Scriptura apparentibus, sufficiat attulisse; quæ cum inter reliquas maximi fere sint ponderis, & tamen feliciter conciliari possunt, facile erit judicium de similibus aliis, ita ut absolum sit dicere, Sacram Scripturam ob illas corruptionem passam esse, tot tantisque argumentis in superioribus, pro ejus servata integritate, allatis. D E U S qvii thesaurum hunc inæstimabilem, Scripturam Sacram, Ecclesiæ suæ concrediderat, pro immensa sua misericordia inescatos hujus mundi illecebris illuminet, laqueisqve ejus irretitos eripiat, ut discussis tenebrarum, in qvibus versantur, nebulis, adaperiant oculos, animosq; advortant ad cœlestè hoc lumen, agnoscentes patrem luminum in veritate & fide! cui, cum Filio & Spiritu Sancto, sit æterna laus, honor & gloria,

A M E N!

Errata Typot. hoc pacto L. B. Corrigat

Pag. 9. lin. 1. pro ἀ θρώποις leg. ἀνθρώποις pag. 12. lin. 16. post Grotium adde: de verit: Christ. rel. pag. 34. lin. 7. pro ἀξία leg. ἀξίav. pag. 41. lin. 18. pro dum leg. tum pag. 46. conjunge l. 7. cum 6. pag. 60. lin. 3. pro relatione leg. revelatione pag. 63. lin. 24. pro illa prima, leg. illa fere prima. pag. 65. lin. 27. pro nos deinceps leg. non deinceps pag. 74. lin. 7. pro deducit leg. deducat. pag. 81. pro Misnam lege Mischnam. pag. 82. lin. 13. pro Detrio leg. Delrio pag. ead. lin. 26. pro verbum, ἀργία, suum leg. τὰ λόγια sua. Alia vel prorsus nulla vel leviora sunt.

INDEX CAPITUM.

Cap. I.	Profligat Atheismum, qui impedimento esse posset Ca- techumeno introducendo in Scripturam Sacram.	pag. 2
Cap. 2.	Ex consideratione Perfectionis & Gloriz Dei ostendit hominem non fuisse primitus illis imperfectionibus quibus jam laborat, creatum, sed sua culpa deprava- tum, in ista pravitate, ne Deus excidat sine suo, requiri Divinam revelationem,	13
Cap. 3.	Refellit eorum opinionem qui Deum nihil morari hominum actiones sentiunt.	19
Cap. 4.	Ex certitudine immortalitatis animæ infest necessita- tem revelationis Divinæ.	21
Cap. 5.	Deductit connexionem inter proprietates naturæ huma- næ & religionem.	26
Cap. 6.	Ostensa insufficientia luminis naturæ ad docendum verum DEI cultum, inquirit in veram religionem.	30
Cap. 7.	Perlustrat variarum gentium religiones ad invenien- dam veram.	32
Cap. 8.	Probat Sacrae Scripturæ autoritatem ab eis anti- quitate.	34
Cap. 9.	Adstruit Authoritatem sacrae Scripturæ ab autozis Scriptorum Sacrorum,	38
Cap. 10.	Probat Divinitatem Sacrae Scripturæ ex miraculis in illa delcriptis.	49
Cap. 11.	Insinuat in quantum Scripturæ Sacrae authoritas ab Ecclesiæ testimonio dependeat	52
Cap. 12.	De characteribus Scripturæ Sacrae divinitatem Spi- rantibus	56
Cap. 13.	Deductit argumenta infallibilita pro auctoritate divi- na Sacrae Scripturæ.	69
Cap. 14.	Ostendit perspicuitatem Sacrae Scripturæ	70
Cap. 15.	Probat integritatem Sacrae Scripturæ	74